

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Specializace v pedagogice

**Studijní obor
(kombinace):** Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání –
Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

FENOMÉN WINSTON CHURCHILL THE PRODIGY WINSTON CHURCHILL

Bakalářská práce: 10-FP-KFL-0036

Autor:

Petr KRCH

Podpis:

Adresa:

Mládí 13

466 04, Jablonec nad Nisou

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
104	21469	30	2	32	32

V Liberci dne: 19. 7. 2010

ZADÁVACÍ FORMULÁŘ

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mojí bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

V Liberci dne: 19. 07. 2010.

Petr Krch

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat především Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za všechny podnětné návrhy a cenné připomínky poskytované při konzultacích během psaní práce. Za vstřícné jednání a poskytnutí důležitých podkladů pro sepsání práce bych také rád poděkoval zaměstnancům Krajské vědecké knihovny v Liberci.

FENOMÉN WINSTON CHURCHILL

Anotace

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na analýzu jednotlivých životních etap britského politika a státníka Winstona Churchilla. Analýza začíná deskripcí Winstonových mladých let, dále jsou uvedeny skutečnosti, které ho vedly ke vstupu na politickou scénu, zmíněny jsou kroky, které podnikl v první světové válce a v následné krizi ve třicátých letech. Stěžejní část práce je věnována jeho aktivitám ve funkci válečného ministerského předsedy Velké Británie, dále jsou definovány aspekty jeho válečného vůdcovství a konkretizuje se jeho přínos moderním dějinám. V práci je kladen velký důraz na komparaci různých pohledů na jednotlivá životní období Winstona Churchilla.

Klíčová slova: Winston Churchill, státník, politik, konzervativec, liberál, ministerský předseda, Druhá světová válka, vůdcovství, spisovatel

THE PRODIGY WINSTON CHURCHILL

Summary

This thesis is focused on the analysis of different life periods of Winston Churchill, British politician and statesman. In the beginning the analysis describes Winston's childhood and mentions the facts that led him to enter a political scene. It continues with Churchill's activities during the World War I and subsequent financial crisis in 1930's. The main part of my thesis is dedicated to his activities as war minister of Great Britain, it focuses on the aspects of his war leadership and specifies his contribution to modern history. In my paper I put emphasise on the comparison of various views of Winston Churchill's life periods.

Key words: Winston Churchill, statesman, politician, conservative, liberal, prime minister, World War Two, leadership, writer

DAS PHÄNOMEN WINSTON CHURCHILL

Zusammenfassung

Die vorgelegte Bakalararbeit wird an die Analyse einzelner Lebensetappen des britischen Politiker und Staatsmann Winston Churchill orientiert. Die Analyse beginnt mit der Beschreibung von Winstons jungen Jahren, weiter werden Tatsachen angegeben, die ihn zum Eintritt auf die politische Szene geführt haben und seine Schritte, die er in dem ersten Weltkrieg und weiter in der nachfolgenden Krise in den dreißiger Jahren unternahm. Der Hauptteil der Arbeit wird seinen Aktivitäten in der Funktion des Kriegspremierministers von Großbritannien gewidmet; weiter werden Gesichtspunkten seiner Kriegsführerschaft definiert und sein Beitrag zu der modernen Gesichte konkretisiert. In der Arbeit wird das Gewicht auf die komparative Analyse verschiedener Ansichten auf einzelne Lebensphasen von Winston Churchill gelegt.

die Schlüsselwörter: Winston Churchill, der Staatsmann, der Politiker, der Konservative, der Liberale, der Premierminister, der Zweite Weltkrieg, die Führerschaft, der Schriftsteller

Obsah

ÚVOD.....	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	12
1.1 Metodika a postupy.....	12
1.2 Struktura práce.....	13
1.3 Dosavadní stav výzkumu.....	14
1.3.1 Churchillova literární tvorba.....	14
1.3.2 Biografie pojednávající o jeho životě.....	15
1.4 Informační zdroje.....	16
2 DĚTSTVÍ A MLADÁ LÉTA.....	17
2.1 Rodina a narození.....	17
2.2 Brzký život.....	18
2.3 Školní léta.....	19
2.3.1 Škola sv. Jiří v Ascotu.....	19
2.3.2 Škola v Brightonu	20
2.3.3 Ústav v Harrow.....	20
2.3.4 Královská vojenská akademie v Sandhurstu.....	22
2.4 Tragické dospívání.....	22
2.5 Armádní důstojník ve funkci válečného zpravodaje.....	23
2.6 Zhodnocení daného období.....	24
3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ.....	26
3.1 Okolnosti vstupu do politického života.....	26
3.1.1 Řečnické umění.....	26
3.1.2 První volební neúspěch.....	27
3.1.3 Dobrodružství v jižní Africe.....	28
3.2 Poslanec britského parlamentu.....	28
3.2.1 Konzervativně-liberální politik.....	29
3.2.2 Změna stranické příslušnosti.....	29
3.3 První vládní posty.....	30
3.3.1 Ministr obchodu.....	30
3.3.2 Ministr vnitra.....	31
3.3.3 Prvním lordem admirality.....	32
3.4 Churchillův politický vývoj.....	32
3.5 Zhodnocení daného období.....	33
4 WINSTONOVY AKTIVITY V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	35
4.1 Agadirská krize.....	35
4.2 Amatérský velitel námořnictva.....	36

4.2.1 Churchillův pád jako důsledek neúspěšného řízení války.....	37
4.2.2 Major Churchill na frontě.....	38
4.3 Ministr zbrojní výroby, letectví a války.....	38
4.4 Intervence dohodových mocností vůči sovětskému režimu.....	39
4.5 Zhodnocení daného období.....	40
5 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ A SVĚTOVÁ KRIZE.....	42
5.1 Ministr kolonií.....	42
5.2 Bez vládní funkce v ústraní.....	43
5.3 Kancléř pokladu.....	44
5.4 Soukromý život a veřejná kritika.....	45
5.5 Kritik zahraničně–politické orientace Británie.....	46
5.5.1 Churchillův postoj k mnichovské dohodě.....	47
5.6 Zhodnocení daného období.....	48
6 FUNKCE VÁLEČNÉHO MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY.....	50
6.1 Podruhé ve funkci prvního lorda admirality.....	50
6.2 Jaké okolnosti vynesly Churchilla do pozice premiéra?.....	51
6.3 Premiérem Spojeného království.....	52
6.3.1 Churchillova celonárodní koalice.....	52
6.3.2 Nástupnická řeč jako projev velkého ducha svobody.....	53
6.3.3 Winston jako mozek britské diplomacie.....	54
6.3.4 Churchillovy vztahy se Spojenými státy americkými.....	55
6.3.5 Churchillovy vztahy se Sovětským svazem.....	56
6.3.6 Spojenecká dohoda v podobě tzv. Atlantické charty.....	57
6.3.7 Winston jako hlavní koordinátor spojeneckých sil.....	57
6.3.8 Churchillův příspěvek v boji proti nacistické tyranii.....	59
6.3.9 Aspekty Churchillova válečného vůdcovství.....	62
6.4 Zhodnocení daného období.....	65
7 POVÁLEČNÝ VŮDCE OPOZICE.....	67
7.1 Plánování protisovětské aliance.....	67
7.2 Válečný vůdce poražený vlastním národem.....	68
7.2.1 Příčiny Winstonova volebního neúspěchu.....	69
7.2.2 Fultonský projev a jeho důsledky v podobě tzv. studené války.....	70
7.2.3 Poválečné stvoření světa.....	71
7.3 V čele opozice.....	72
7.3.1 Ministerským předsedou v době míru.....	73
7.3.2 Zahraničně–politická činnost.....	74
7.3.3 Churchillův politický odkaz moderním dějinám.....	74
7.4 Zhodnocení daného období.....	75
8 POSLEDNÍ LÉTA CHURCHILLOVA ŽIVOTA.....	77

8.1 Konec aktivní politické kariéry.....	77
8.2 Prostý občan v penzi.....	78
8.3 Pocta celého světa.....	79
8.4 Zhodnocení daného období.....	79
ZÁVĚR.....	80
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	87
SEZNAM ILUSTRACÍ.....	88
PŘÍLOHY.....	89

SEZNAM ZKRATEK A SYMBOLŮ

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
mj.	mimo jiné
např.	například
tj.	to jest
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný(á,é,í)
t.r.	tohoto roku
resp.	respektive

ÚVOD

O Winstonu Churchillovi se nejčastěji hovoří v souvislostech pojících se k nejvýznamějším postavám dvacátého století, dále pak britskou politikou a v neposlední řadě také pojmy jako jsou řečník, vynálezce, spisovatel či sociální reformátor. K sepsání této bakalářské práce mne vedla skutečnost, že je dnes tento státník mnohými historiky vnímán značně kontroverzně, resp. jako postava s velmi osobitým pohledem na svět. Ovšem zásadní skutečností, která mne vedla ke zvolení tématu bylo zjištění, že při hlasování O největšího Brita dějin vyhrál v roce 2002 u diváků a posluchačů britské společnosti BBC pro mne překvapivě právě Winston Churchill. Faktem zůstává, že je dnes Churchill vedle několika amerických prezidentů považován za nejvýznamnější postavu anglosaského politického světa minulého století. Jako jediný státník působil na čelních vládních postech během obou světových válek. V britském kabinetu zasedal s přestávkami v rozmezí let 1908 a 1955. Osoba Winstona Churchilla patří nesporně mezi nejzajímavější postavy moderních světových dějin. Potomek anglického šlechtice a vojevůdce Johna Churchilla, byl v mládí považován za černou ovci rodiny, později se z něj stal společenský člověk s hluboce zakořeněnými ideály demokracie, muž vybavený pragmatickým rozumem, všemi těmito slovy se dá Winston Churchill charakterizovat.

Hlavním cílem bakalářské práce je vytvoření ucelené interpretace vybraných významných období státníkova života. Hlavním přínosem této práce by mělo být zpřístupnění komplexních a objektivních informací o politickém i osobním životě Winstona Churchilla. Práce je zaměřena zejména na jeho politický odkaz moderním světovým dějinám. Postupně mapuje jeho dětství, počátky vstupu na politickou scénu, Churchillovy aktivity za první světové války a meziválečné období. V neposlední řadě je značná pozornost věnována jeho politickým aktivitám v období druhé světové války, které mu vynesly celosvětový věhlas. Taktéž se práce zaměřuje na jeho postoje k některým mezinárodním aspektům, a to zejména na jeho vztah k Sovětskému svazu. Z metodologického hlediska je využita metoda historicko-analytická, chronologická a popisná.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V této kapitole se pokusím o stručné nastínění postupu jak budu zpracovávat zadaný úkol. Následně vymezím samotnou strukturu práce a na závěr kapitoly zmíním stěžejní literaturu a zdroje ze kterých jsem vycházel.

1.1 Metodika a postupy

Hlavní metodou práce je excerpce literárních, internetových a časopiseckých zdrojů. V důsledku totalitních ideologií však mohou být některé informační zdroje značně ideově zkreslené, především v případě ruských, resp. československých autorů, píšících po druhé světové válce. Stěžejním bodem práce je zevrubná analýza jednotlivých významných období Winstona Churchilla. Ukáži jak se na zmíněná období dívají jednotliví autoři, jak se liší v jejich interpretaci. Na konci každé kapitoly provedu své subjektivní zhodnocení a srovnání Churchilla. K dosažení hlavního a dílčích cílů jsem využil literární rešerše, studium odborné literatury, syntézu relevantních informací a sběr, resp. syntézu, informací z internetových zdrojů. Jako základní metodu pro zpracování historického pohledu na osobu Winstona Churchilla jsem použil metodu deskripce předmětné problematiky s využitím oficiální churchillovské biografie z pera britského historika Martina Gilberta (2002). Předmětem zkoumání je rozebrání Winstonova osobního i veřejného života s ohledem na měnící se politické podmínky, situaci v britské politice a pohled na transformaci mocenských poměrů po druhé světové válce. Celá analýza je zasazena do širšího kontextu dějin Velké Británie v době od poloviny tzv. viktoriánskéhoⁱ období, po rok 1965.

i Období vlády královny Viktorie v letech 1837 – 1901.

1.2 Struktura práce

Bakalářská práce je formálně rozčleněna do osmi kapitol, přičemž každá z nich obsahuje subkapitoly. První kapitola upřesňuje teoretická východiska ze kterých je čerpáno. Především zmiňuje samotnou strukturu práce, použité informační zdroje a popisuje také dosavadní stav churchillovského bádání. Druhá část práce je věnována důležitým momentům, které formovaly Churchillovo dětství. Jsou zde zmíněny především faktory, které hrály zásadní roli v utváření jeho pohledu na svět. Dále je zde věnována pozornost Churchillově školní docházce a následnému vstupu do armádních služeb. Třetí kapitola podává přehled o jeho vstupu na politickou scénu a následnými prvními úspěchy v této sféře. V této části se především zabývám okolnostmi vstupu do politiky, dále pak Churchillovými funkcemi, které vykonával ve vládě a jeho radikálním myšlenkovým vývojem. Čtvrtá kapitola je věnována především Winstonovým politickým aktivitám za první světové války. Je zde uveden jeho druhý nejvýznamější post po premiérském křesle, tj. post ministra válečného námořnictva. V páté kapitole je zevrubně analyzováno především meziválečné období, které bylo pro Churchilla významným mezníkem pro jeho kariéru ministerského předsedy. Zde se věnuji hlavně Churchillově kritice zahraničně-politické orientace Velké Británie reprezentované tzv. appeasementovouⁱ politikou. Dále pak jeho postojům vůči mnichovské dohodě a následně také okolnostem jež katapultovaly Winstonovu „hvězdu“ do funkce válečného ministerského předsedy Velké Británie. Šestá kapitola, která je co do počtu stran nejrozsáhlejší, je věnována analýze Churchillova vzestupu a cestě k moci, resp. funkci ministerského předsedy Velké Británie ve válečném kabinetu. V této funkci nejvíce ovlivnil průběh druhé světové války, dění v Evropě a taktéž přispěl utvoření poválečného světa. Zde vstupuje do povědomí nejen anglického obyvatelstva jako ministerský předseda, ale také jako velikán světové politiky, kterého poznává celý svět. Je zde také pojednáno o aspektech, které Winstona formovaly v jeho vynikající strategii a válečném vůdcovství. Sedmá kapitola je věnována Churchillovi jako vůdci opoziční strany, která těsně po válce prohrála všeobecné parlamentní volby. Zde se snažím přiblížit příčiny tohoto neúspěchu. Taktéž zde komentuji Churchillovu zahraničně-politickou činnost, jež vyústila ve slavný projev o železné oponě, který měl za následek počátek tzv. studené války. Osmá kapitola podává přehled o posledních dnech jeho aktivní

i Označení politiky z 30. let 20. století, kterou symbolizovalo hlavně ustupování agresivním stranám.

politické kariéry a komentuje Winstonův následný státní pohřeb. V závěru práce sumarizují Churchillův přínos světové politice a diplomacii. Shora uvedené skutečnosti se tak staly hlavním podnětem pro zpracování bakalářské práce.

1.3 Dosavadní stav výzkumu

Než přikročím k vlastnímu rozboru života Winstona Churchilla je na místě nastínit, co již bylo o problematice tohoto významného státníka napsáno. Život a dílo této osobnosti, která aktivně tvořila dějiny má v současnosti podstatnou funkci pro studium politologie a mezinárodních vztahů. Byl to právě Churchill kdo se výrazně zapojil do boje proti tyranii a útlaku. Literatury dotýkající se osobnosti Winstona Churchilla existuje nepřeberné množství. Nejedná se pouze o monografické studie, jelikož jakákoliv kniha o druhé světové válce je z části také publikací o Winstonu Churchillovi. Pokusím se zde nabídnout pouze základní literaturu.

1.3.1 Churchillova literární tvorba

Na úvod musím zmínit studie samotného Churchilla, jež za svou literární práci získal na sklonku života Nobelovu cenu za literaturu. Jeho literární tvorbu můžeme rozdělit do pěti oddílů. Práce týkající se jeho rodiny: *Život lorda Randolpha Churchilla* (1906), *Marlborough: život a doba* (1933). Dále autobiografické práce: *Příběh malakandského sboru* (v čes. vyd. 1997), *Říční válka* (1899), *Mé životní začátky* (v čes. vyd. 1996). Mezi jeho základní díla řadíme šestidílné válečné paměti přeložené do češtiny Zdeňkem Hronem: *Bližící se válka* (1992), *Jejich nejskvělejší hodina* (1993), *Velká aliance* (1993), *Karta se obrací* (1994), *Kruh se uzavírá* (1995), *Triumf a tragédie* (1995). Dále historická díla: šestisvazková *Světová krize 1911-1918* (v čes. vyd. 1932), čtyřsvazkové *Dějiny anglicky mluvících národů* (v čes. vyd. 1996-1999) a posmrtně vydané *Velké bitvy a osobnosti druhé světové války* (v čes. vyd. 1999). Opomenout nelze ani poválečné vydání pěti svazků jeho válečných projevů přeložených do českého jazyka: *Do boje* (1946), *Nelítostný zápas* (1947), *Konec začátku* (1947), *Vzhůru k vítězství* (1948), *Červánky osvobození* (1948).

1.3.2 *Biografie pojednávající o jeho životě*

Oficiálním churchillovským životopiscem se stal Martin Gilbert, který v počátcích své dráhy úzce spolupracoval s Winstonovým synem Randolphem. Jeho dílo čítá osm svazků, podrobně mapující téměř každý krok v Churchillově životě, od narození, přes okamžiky jeho životních triumfů až k posledním létům jeho plodného života. Pro mojí potřebu jsem ovšem využil shrnutí jednodílné monografie (2002), která rozumným způsobem rekapituluje všechny zásadní mezníky v jeho životě. Gilbertovy práce obsahují neocenitelné množství informací a jsou fascinující pečlivostí, jakou věnoval rekonstrukci všech podrobností Churchillova života. Biografie je ovšem z mého pohledu pro potřeby běžného čtenáře příliš zahlcující. Práce je také výrazně glorifikována a sympatizuje s Winstonem, což má za následek částečnou idealizaci Churchillovy osobnosti. Jako názorový protipól k Gilbertovi považuji studii Clivea Pontinga (1997), jež zpochybňuje některé jeho přínosy moderním dějinám a místy hraničí až s antipatií. Mýtus Winstona Churchilla je v celé své šíři zpochybňován, což má za následek vytvoření velmi odlišného portrétu. Ve své kriticky pojaté monografii však mnohdy přechází do opačného extrému než Gilbert. Churchill je zde místy líčen jako zjevný fašista, rasista a sebestředná osobnost, která byla přesvědčena o své jedinečnosti. Další zajímavou studií, zaměřenou spíše na psychologický obraz Churchillovy osobnosti, nabídl již v šedesátých letech německý autor Sebastian Haffner (1996). Přesto, že nevycházel z tak obsáhlé pramenné základny jako Gilbert, vytvořil objektivní studii, kde se oprostil od jednostranného výkladu Churchilla a nabídl i mnohé zajímavé postřehy. Jednou z velmi provokujících otázek je srovnání Churchilla s Hitlerem, Stalinem či Rooseveltem. Lišili se od sebe vůbec nějak výrazně jako lidé? Nebyli vlastně všichni bezohlední prosazovatelé své imperialistické politiky a nespočíval zásadní rozdíl, který je od sebe odlišil, v politické tradici a prostředí které je formovalo a omezovalo? Těmito otázkami se zabývá kniha Andrew Robertse (2005), publikace Ivana Brože (2001) a částečně také drobná studie Martina Gilberta (2004). Jiným pohledem na Churchilla coby vojenského стратега a diplomata se prezentuje kritická studie britského historika Henryho Pellinga (2006). Ten ho činí odpovědným za masakr britských jednotek v první světové válce. Vzhledem k dostatečnému množství do češtiny přeložené literatury, nejsou již práce českých historiků nijak zásadní. Zmíním například publikaci Jaroslava Matějky (1968) a Stanislava Budína (1967). Z ruských autorů jsem vybral studii V.

G. Truchanovského (1986). V dnešní době již nelze opominout ani internet. Velmi bohaté na informace jsou webové stránky tzv. Churchill Centre, kde nalezneme řadu jeho projevů, bohatou bibliografii i odkazy vztahující se k mnoha aspektům jeho života (Dostupné z: www.winstonchurchill.org).

1.4 Informační zdroje

Literatury týkající se problematiky tohoto významného státníka je jak jsem výše zmínil opravdu mnoho, tudíž jsem tituly vybíral především podle národnosti autora, resp. dle státu, kde byla kniha poprvé vydána. Další faktor selekce knih byl rok vydání v příslušné zemi. Nejdůležitějšími informačními zdroji pro mě byly odborné biografické publikace, dále pak novinové články a v neposlední řadě také renomované články publikované na internetu věnující se moderním dějinám. V části práce, věnované charakteristice Churchillových mladých let jsem vycházel především z rozsáhlých prací Martina Gilberta (2002) a Clivea Pontinga (1997), přičemž jsem porovnával uvedená data a faktické informace interpretované jednotlivými autory. V kapitole věnované politickému vývoji Churchilla mi byla hlavním podkladem kniha Normana Rose (1995), Patricka Delaforce (2007) a Malcolma Thomsona (2006). Kapitulu s názvem Winstonovy aktivity za první světové války jsem zpracovával pomocí knihy českého autora Ivana Brože (2001) a Jaroslava Matějky (1968). Meziválečné období a Churchillův politický vzestup jsem komentoval především za pomoci studie Ivana Brože (2001) a Jaroslava Matějky (1968), přičemž jsem využil také časopisecké odborné studie. Pro stěžejní pátou kapitolu věnovanou Churchillovu postu ministerského předsedy jsem využil především publikace Martina Gilberta (2004), Malcolma Thomsona (2006), V. G. Truchanovského (1986) a Henryho Pellinga (2006). V části pojednávající o poválečných aspektech Churchillovy kariéry mi posloužily publikace českého autora Jaroslava Matějky (1968) a ruského autora V. G. Truchanovského (1986). Poslední stručnou kapitolu týkající se Winstonova ukončení aktivního politického života jsem zpracovával za pomoci Thomsona (2006) a Delaforce (2007).

2 DĚTSTVÍ A MLADÁ LÉTA

V druhé kapitole se budu zabývat faktory, které formovaly Churchillovo dětství a dále se promítaly do jeho života. Pokusím se o interpretaci Churchillova rodinného zázemí, jeho školní docházky a vstupu na armádní půdu. Na konci kapitoly provedu subjektivní hodnocení a zamyslím se nad momenty, které sehrály výraznou roli v utváření Winstonovy osobnosti.

2.1 Rodina a narození

Winston Churchill se narodil 30. listopadu 1874 na zámku Blenheim Palace v anglickém městě Woodstock. Chlapec byl z otcovy strany potomkem britských aristokratů a mezi jeho předky patřil slavný vojevůdce John Churchill, první vévoda z Marlborough, který velel koaličním vojskům, jež na počátku osmnáctého století porazila Francii. Winstonův otec, lord Randolph Churchill, byl jako významný politik rok před narozením svého syna zvolen do Dolní sněmovny za volební obvod Woodstock. Lord Randolph často holdoval hazardním hrám o vysoké částky, divokým večírkům a dostihům. Patrick Delaforce¹ ho ve své publikaci označil jmenovkou „Varietní hulvát“. V roce Winstonova narození vstoupil lord Randolph do parlamentu, stal se ministrem pro Indii a následně také ministrem financí. Jeho matka, lady Jeanette Churchillová, byla dcerou amerického obchodníka Leonarda Jeromea. Malý Winston k ní cítil pravou mateřskou lásku, dokonce ji, jak uvádí Delaforce², označoval za blyštivou Večernici či princeznu z pohádky. Ačkoliv mezi matkou a synem vzniklo silné pouto, měli ti dva k sobě poměrně daleko. Jennie byla značně výstřední a spolu s Randolphem se často dostávali do dluhů, které jim bořili společenskou prestiž. Clive Ponting³ uvádí skutečnost, že, svatební smlouva přinesla věno lordu Randolphovi ve výši padesát tisíc liber a zaručovala mu roční příjem dva tisíce liber. Navzdory hýřivému životnímu stylu a ztenčujícímu se rodinnému jmění si rodina

1 DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 12.

2 Tamtéž., s. 13.

3 PONTING, Clive. *Churchill*. Praha: BB/art, 1997. s. 3.

zachovávala životný styl, jenž byl typický pro příslušníky společenské elity. Rodina, která nutně potřebovala finanční injekci pomalu rozprodávala rodinné pozemky, klenoty a následně také knihovnu s vzácnými rukopisy. Ponting⁴ k tomuto prodeji uvádí, že v roce, kdy se narodil Winston Churchill, byly čtyři čtvereční míle půdy v hrabství Buckinghamshire prodány rodině Rothschildů za tehdy obrovskou sumu dvě stě dvacet tisíc liber. Winnie, jak mu často říkala jeho matka, se tedy narodil v kruhu nesmírně vlivných a zámožných lidí, kteří tehdy dominovali politickému a společenskému životu.

2.2 Brzký život

Žádný z rodičů neprokazoval Winstonovi zvláštní náklonnost nebo lásku, přestože Winnie jako dítě svou matku zbožňoval. Winston byl velice zanedbáván, jelikož své rodiče vídal pouze občas. Důležitou roli ve formování jeho osobnosti sehrála laskavá a vlídná chůva, paní Elizabeth Ann Everestová. Malý chlapec ji říkal Ženuška („Woom“). Vliv Everestové na Winstonovo dětství byl ohromný. Byla spolehlivá, chovala k dítěti sympatie a zmírňovala tvrdé důsledky rodičovského zanedbávání. Byla jeho opěrným bodem v těžkých životních situacích. Se sympatiemi a ochotou naslouchala jeho ambicím a nadějím, touhám a zklamáním. Byl na ní závislý a věřil jí. První Winstonovy vzpomínky jsou spojeny s Irskem, kam byla jeho rodina roku 1876 vypovězena. Jeho otec urazil královskou korunu, obvinil prince z Walesu z románu s manželkou hraběte z Aylesfordu. Princ pak Churchillovy vyloučil ze své společnosti, a tak se rodina rozhodla odstěhovat do Irska. Faktické vyhnanství trvalo až do února 1880. Paní Everestová nakonec zůstala s rodinou až do roku 1893, kdy jak uvádí Ponting⁵ byla mimořádně nevděčným způsobem propuštěna a musela u bývalého zaměstnavatele žebrot o peníze na holé živobytí. V té době devatenáctiletý Winston ji hradil formou menších peněžních částek lékaře a jídlo. V únoru roku 1880 se narodil Winstonův bratr Jack. Winston byl slovy Pontinga⁶ velmi obtížně zvládnutelné dítě, přičemž někteří badatelé připisují tuto vlastnost skutečnosti, že byl rodiči v raném dětství zanedbáván. Nicméně tento styl výchovy byl v polovině viktoriánského období u většiny rodin z vyšších společenských vrstev zcela běžný.

4 Tamtéž., s. 4.

5 Tamtéž., s. 5.

6 Tamtéž., s. 31.

2.3 Školní léta

2.3.1 Škola sv. Jiří v Ascotu

Churchill začal školní rok v internátní škole svatého Jiří v Ascotu na podzim roku 1882. Gilbert⁷ uvádí, že se Winston cítil ve škole nešťastný hned od prvních dnů. Bylo všeobecně známo, že ve viktoriánské éře patřily přísnost a bití rákoskou ve školních zařízeních ke každodennímu životu. Sám Churchill po letech napsal: „Ředitelovo bití svou krutostí přesahovalo všechno, co bylo přípustné v polepšovných podléhajících ministerstvu vnitra.“⁸ Matějka k této souvislosti dodává: „*Jak jsem já nenáviděl tuto školu a v jakém stavu neustálého strachu jsem tam žil po více než dva roky. V učení jsem udělal velmi malý pokrok, dokonce i ve hrách.*“⁹ Častá žádost adresovaná rodičům byla prosba o zvýšení kapesného, jelikož ve finančních otázkách se Winston choval nezodpovědně. Churchillovo první školní vysvědčení dopadlo velmi špatně. Ve třídě se umístil mezi jedenácti žáky na posledním místě. Jak uvádí Ponting¹⁰, z gramatiky byl hodnocen poznámkou „Stěží začal“. Gilbert naproti tomu dodává, že školní zpráva končila ředitelovou poznámkou: „*Velmi pravdomluvný, ale ještě v mnoha směrech skutečný rošťák – ještě se nepodřídil školním mravům, to se však dalo stěží očekávat.*“¹¹ Po návratu do školy v Ascotu Winston znovu bezvysledně žádal matku, aby ho přijela navštívit. Většina jeho dětských dopisů byla vlastně zoufalými pokusy, jak přimět rodiče, aby o něho projeví alespoň nějaký zájem. Následující studijní rok vykazoval značný pokrok, a to především ve výsledcích v dějepise, zeměpise a všeobecném chování. V následujícím školním roce Churchillovi zemřel jeho dědeček (sedmý vévoda z Marlborough). Rodina hledala útěchu v cestování. Winston se díky této nešťastné události dostal poprvé na evropský kontinent, rodina navštívila lázně, které patřily k nejmodernějším v rakousko-uherské monarchii. Winstonovo vzdělávání ve škole sv. Jiří v Ascotu skončilo špatně. Tvrdé výchovné metody pana ředitele vyvolávaly u Winstona značný odpor. Často byl bičován a v důsledku psychického stavu se nervově zhroutil.

7 GILBERT, Martin. *Churchill: [život]*. Praha: BB/art, 2002. s. 23.

8 Tamtéž., s. 24.

9 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 24.

10 PONTING, Clive. *Churchill*. Praha: BB/art, 1997. s. 24.

11 GILBERT, Martin. *Churchill: [život]*. Praha: BB/art, 2002. s. 24.

2.3.2 Škola v Brightonu

Na podzim roku 1884 trpěl Churchill celou řadou zdravotních potíží. Rodinný lékař, doktor Robson Roose navrhl rodičům, aby umístili syna do nějaké školy u moře, on sám zmínil školu v Brightonu. První trimestr nového školního roku v brightonské škole začal Winston v září roku 1884. Brightonskou internátní školu vedly dvě sestry Thomsonovy a malý Winston se zde cítil velmi šťastný a částečně svobodný oproti pedantskému řediteli školy v Ascotu. Brightonská škola byla menší, levnější a hlavně méně pompézní než škola v Ascotu. První vysvědčení v této škole se neslo v duchu výrazného pokroku a to zejména v jazycích (angličtina, francouzština, latina), ve kterých se umístil na celkovém čtvrtém místě. Nicméně tento úspěch kazila jeho dlouhodobě špatná kázeň, kterou stále ovlivňovala smrt dědečka. Na této škole si také poprvé vyzkoušel publicistickou činnost formou žákovského časopisu s názvem Kritik. Nicméně ani v této školní instituci nevykazoval Winston studijní úspěchy. Dlužno dodat, že rodiče neměli o Winstonových intelektuálních schopnostech valné mínění. V březnu roku 1886 se opět ozvalo Winstonovo chatrné zdraví. V důsledku tělesného vyčerpání onemocněl zápallem plic. Patrně kvůli častým zdravotním obtížím se rodina usnesla, že další Winstonovo vzdělávání bude probíhat v ústavu v Harrow. Původní záměr přihlásit chlapce do obvyklé školy své rodiny Etonu byl rychle smeten ze stolu, jelikož škola nemohla pečlivě sledovat jeho zdravotní stav. Winston otcovo rozhodnutí změnit školu přijal s radostí. Dne 15. března se podrobil přijímací zkoušce a „s odřenýma ušima“ uspěl.

2.3.3 Ústav v Harrow

Škola v Harrow byla velmi dobře vybavena, měla nádherný výhled, bazén, tělocvičnu, truhlářství a spoustu dalších atrakcí. Churchill přišel do školy v Harrow v dubnu roku 1888. Stejně jako ve škole svatého Jiří v Ascotu a v ústavu v Brightonu byl svěřen do plné internátní péče a vídal se s rodiči pouze o prázdninách. Zpočátku bydlel Winston v malé budově, kterou vedl jeho třídní učitel pan Davidson. Následně pak přešel do objektu, který měl pod patronátem ředitel celého ústavu, reverend J. E. C. Welldon, který zůstal s chlapcem ve styku ještě dlouho poté co ukončil studium. I na této škole bylo Winstonovo

chování velmi problematické. Ponting¹² upozorňuje na chlapcovu zapomětlivost, bezstarostnost, nepřesnost a lajdáctví. Jak ale uvádí Gilbert¹³, Winstonovo nadání patřilo k těm nejlepším. Jeho hlavní problém byl fakt, že měl vynikající schopnosti, ale nebyl je schopen uplatnit. Winstonovo nadání se prostě projevovalo pouze v předmětech, které ho bavily. Již v těchto letech věřil ve své schopnosti a ve vlastní osudové poslání. Přesvědčoval své spolužáky o předurčenosti své osoby velet v budoucnu britské armádě. Vlastnost, kterou pravděpodobně zdědil po svých rodičích byla rozhazovačnost a neskromnost v otázce financí. Jak píše Gilbert¹⁴, v patnácti letech dostával pravidelnou týdenní apanáž ve výši patnácti šilinků. Pelling¹⁵ k tomu dodává, že tato částka byla vyšší, než si řada lidí v Británii vydělávala za týden. V těchto letech již Winston pravidelně kouřil a osvojil si zvyk pít šampaňské. Churchill byl také od svých mladých let velmi zapálen do vojenství, což vyústilo v otcovo rozhodnutí přihlásit chlapce do vojenské třídy. Zásadní rozdíl oproti klasické třídě byl ten, že osnovy neumožňovaly vstup na universitu. Cílem bylo pouze připravit budoucí adepty na zkoušky nezbytné pro vstup do armády. Po roce v této přípravce se ovšem ukázalo, že Winstonovy matematické znalosti nestačí na přijímací zkoušky do dělostřeleckého a ženijního učiliště ve Woolwichi, a proto mu také bylo navrženo, aby se soustředil na přijímací zkoušky do Sandhurstu, kde byla Královská akademie pro důstojníky jezdeckého a pěchoty. Během pobytu v Harrow se u Winstona vyhranily dva koníčky. Prvním z nich bylo sbírání motýlů, čemuž se věnoval ještě na počátku vojenské služby v Indii. Druhou zálibou byl šerm, ve kterém se stal dokonce školním přeborníkem. Tohoto roku 1982 se už také pilně připravoval k přijímacím zkouškám do akademie v Sandhurstu, které se konaly v červenci. Při prvním pokusu neuspěl, skončil tři sta devadesátý z šesti set devadesáti tří uchazečů. Učitelé se domnívali, že při druhém pokusu v listopadu uspěje, ovšem Winston opět nezvládl testy. Tuto skutečnost, jak uvádí Ponting¹⁶, nesl těžce také lord Randolph, který dokonce uvažoval, že si prostřednictvím Rothschildovy banky vypůjčí na synovo doučování. Díky pilné přípravě se mu konečně na třetí pokus za pomoci přípravného kurzu vedeného kapitánem Jamesem podařilo do Sandhurstu dostat, ovšem výsledky při přijímacím řízení nestačily na požadavky kladené pro budoucí důstojníky pěchoty a tak byl zařazen k jezdecku.

12 PONTING, Clive. *Churchill*. Praha: BB/art, 1997. s. 26.

13 GILBERT, Martin. *Churchill: [život]*. Praha: BB/art, 2002. s. 25.

14 Tamtéž.

15 PELLING, Henry. *Winston Churchill*. Český Těšín: Levné knihy Kma, 2006. s. 30.

16 PONTING, Clive. *Churchill*. Praha: BB/art, 1997. s. 29.

2.3.4 Královská vojenská akademie v Sandhurstu

Šestnáctiměsíční pobyt v Sandhurstu zahájil Winston v září 1893, tudíž bezprostředně před svými devatenáctiletými narozeninami. Lord Randolph díky svému vlivu dosáhl toho, že syna přijali k proslulému šedesátému střeleckému pluku. Churchill zde studoval vojenskou taktiku, administrativu, vojenský dril, gymnastiku a jezdeckví. Winston začal rychle dospívat a jeho dosažené výsledky udělaly dojem i na otce. V té době začal vést vlastní společenský život, který byl silně podpořen štědrým kapesným od otce. Zde se seznámoval se světem aristokratů, zámožných vrstev obyvatelstva a využíval rodinné konexe k politickým a společenským stykům. Winston, který patřil k rodině se značným politickým renomé, se brzy začal zajímat o politický život. Jak zmiňuje Ponting¹⁷, Churchill si šel v dubnu roku 1893 na podnět otce poslechnout do Dolní sněmovny projev ministerského předsedy Williama Ewarta Gladstonea. Známosti si také začínal tvořit s předními představiteli politických stran (například s Arthurem Balfourem, Herbertem Asquithem a lordem Roseberyem). Přehled jednotlivých ministerských předsedů Velké Británie za života Winstona Churchilla uvádím v příloze č. 1. Ponting¹⁸ dokonce uvádí, že lord Randolph odmítl Winstonovu nabídku na pomoc ve funkci neoficiálního tajemníka pro politické záležitosti. Koncem roku 1894 Winston absolvoval vojenskou akademii v Sandhurstu a skončil jako dvacátý ze sto třiceti absolventů. Po absolvování jízdního učiliště se Winston rozhodl, že svou budoucí kariéru stráví v armádním čtvrtém husarském pluku. Nyní se tedy před malým poručíkem otevírala vojenská kariéra.

2.4 Tragické dospívání

Koncem roku 1894 se postupně začal zhoršovat zdravotní stav, chování i finanční situace Churchillova otce. Ponting¹⁹ píše Randolphově špatné artikulaci, časté byly závratě a třas, což mělo za následek zapomínání připravených projevů, které chtěl pronést v parlamentu. Lord Randolph, jež si svou vlastní tvrdohlavostí výrazně pomohl k ukončení svého politického života, se začal věnovat své vášni, a to hazardním hrám a dostihům. Další měsíce otec tělesně i duševně chátral, tudíž se rodinný lékař rozhodl, že pro něho bude nej-

17 PONTING, Clive. *Churchill*. Praha: BB/art, 1997. s. 14.

18 Tamtéž.

19 Tamtéž., s. 15.

lepší když poslední měsíce stráví v zahraničí. Jeho zdravotní stav se ale vůbec nelepšil a tak se urychleně společně s manželkou vrátili do Londýna, kde lord Randolph upadl do bezvědomí a 24. ledna 1895 zemřel. Otec zanechal rodině kapitál ve výši sedmdesát pět tisíc liber, ale jak uvádí Gilbert²⁰, sedmdesát tisíc liber spolkly dluhy u Rothschildů. Zbytek stačil jeho synům na udržení určité úrovně života, ale znamenalo to, že se budou muset živit prací, což otec nikdy nedělal. Otcova smrt vlastně znamenala pro Winstona vysvobození, jelikož ho zbavila člověka, jenž s ním nedokázal navázat bližší vztah. Naopak se ještě více prohloubil Winstonův vztah k matce. Stala se jeho spojencem a plně využívala své společenské kontakty, aby mu vytvořila cestu ke kariéře. Šest měsíců po smrti otce, zemřela na zápal plic paní Everestová, i to Winstona velmi zasáhlo. Tato dvě úmrtí zpřetrhala jeho poslední vazby s dětstvím. Bylo mu dvacet let, byl svobodný, aby mohl uspokojit své ohromné ambice tak, jak si představoval. Byl rozhodnutý udělat kariéru v armádě, to však vnímal jen jako prostředek ke zvolení do parlamentu, kde se chystal očistit památku svého otce.

2.5 Armádní důstojník ve funkci válečného zpravodaje

„Mladý muž to v životě daleko nedotáhne, jestliže nedostal pár do nosu.“²¹

Po překvapivě úspěšném absolvování akademie v Sandhurstu začal podporučík Churchill sloužit u 4. jezdeckého pluku, který sídlil nedaleko Londýna ve městě Aldershot. Nutno podotknout, že k přijetí k tomuto exkluzivnímu pluku mu dopomohl jeho původ a rodinné styky. Vojenský rok se skládal ze sedmi měsíců letního výcviku a pěti měsíců zimní dovolené. Stereotypní život Winstona a jeho kolegů se odvíjel po jednoduché přímce od služby přes karetní hry k pólu a dostihům. Poručíka Churchilla tedy začal ospalý posádkový život nudit. Jak uvádí Rose²², Churchill viděl po pouhých dvou letech v uniformě tři ostrá vojenská střetnutí a byl desetkrát pod palbou. Příležitost jak opustit posádkový život se mu naskytla v listopadu 1895, kdy na Kubě začaly boje, při kterých Španělé potlačovaly povstání místních obyvatel. Churchill si od nadřízeného vyžádal

20 GILBERT, Martin. *Churchill: [život]*. Praha: BB/art, 2002. s. 24.

21 Roman Joch. *Winston S. Churchill* [online]. [cit. 2005-02-11]. Dostupné z:

<<http://www.obcinst.cz/cs/Winston-S-Churchill-Liberator-c755/>>. Všechny ostatní Churchillovy doložené citáty použity z tohoto zdroje.

22 ROSE, Norman. *Churchill: nepodajný život*. 1. vyd. Praha: Cesty, 1995. s. 33.

pětiměsíční dovolenou a následně uzavřel smlouvu s britským listem Daily Graphic, že bude jeho redakci posílat informace jako válečný zpravodaj. Z důvodu udržení dobrých mezinárodních vztahů však jeho články nebyly často zveřejňovány, protože v nich sympatizoval s povstalcí, kteří bojovali proti španělské nadvládě. Z této kubánské cesty si mladý důstojník odnesl několik cenných zkušeností. Poprvé se aktivně účastnil přímého boje, okusil těžkou práci publicisty v terénu a zároveň si osvojil i dva proslulé zlozvyky, které ho doprovázely po celý jeho dlouhý život, tj. oblibu doutníků a odpoledního spánku. Jako válečný zpravodaj se také zúčastnil bojů v proslulé Malakandské soutězce na hranicích Indie. Zde jako zpravodaj doprovázel smíšený oddíl britského a indického vojska proti vzbouřeným kmenům. Své zprávy později uveřejnil v historické publikaci Příběh malakandského sboru (1898). Kniha měla velký úspěch a vynesla mu věhlas schopného mladého spisovatele. Při výčtu vojenských tažení, kterých se Winston zúčastnil, musíme uvést také Omdurmanskou bitvu v Sudánu, která se zapsala do historie jako tzv. „poslední jízdní steč“ v novodobých dějinách. Thomson²³ popisuje vítězství Británie jako osvobození Sudánu od nemilosrdné tyranie muslimských fanatiků. Po návratu do Anglie sepsal Winston dějiny této výpravy s názvem Říční válka (1899). Většinu z pěti let, které strávil ve vojenské službě, dělal mnohem zajímavější věci, než se potloukal po bojištích. Veškerý svůj volný čas věnoval jízdě na koni a své druhé vášni četbě. Jelikož mu chybělo univerzitní vzdělání, tj. neprošel si klasickou kariérou britské elity (Eton, Cambridge, Oxford), byl oproti svým budoucím kolegům ve značné nevýhodě. Tento nedostatek ovšem vynahrazoval samostudiem. Literatura sloužila Winstonovi především jako studnice informací, které potřeboval jako oporu ke svým názorovým postojům. Zajímal se o široké spektrum oborů, přes filosofii, historii, sociologii, politologii, až k ekonomii.

2.6 Zhodnocení daného období

Churchillovo dětství je zevrubně komentováno ve všech životopisných publikacích. V hodnocení tohoto období vládne široký konsenzus, tj. nejsou zde patrné žádné zásadní rozdíly. Historické prameny komentující toto téma jsou velmi obsáhlé a memoáry samotného Churchilla, jeho přátel a spolupracovníků je nutno brát s jistým odstupem. Na

23 THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. s. 35.

2 DĚTSTVÍ A MLADÁ LÉTA

otázku, zda se Churchill na počátku svého samostatného života setkal s chudobou, dnes není jednoznačná odpověď. Řada historiků se pokoušela o přezkoumání Winstonova vztahu s otcem. Je pravda, že lord Randolph rodinné bohatství nijak nerozmnožil. Po otcově smrti bylo celé rodinné jmění dáno na zaplacení dluhů. Rodina tedy žila z matčina věna přivezeného z Ameriky. Faktem ovšem zůstává, že celá Churchillova rodina neuměla hospodařit s penězi. Winstonovo dětství bych charakterizoval jako období prosycené odměřeností a přísností otce, ale jinak vycházelo z dobré hospodářské situace, společenského postavení a sociálních jistot. K tomuto období jsem jako primární publikace zvolil práce Martina Gilberta (2002) a Clivea Pontinga (1997). Jejich díla se dnes řadí mezi základní tituly churchillovské problematiky, i když je mezi nimi zásadní názorová polarita, zejména v popisu Churchilla jako politického vůdce. Jednotlivé kapitoly se navzájem prolínají. Začínají Winstonovým narozením, rodinnými vztahy, finančním zabezpečením rodiny, školními léty a jeho neúspěchy ve vzdělávacích institucích. Končí „úspěšným“ přijetím do vojenské akademie, otcovou smrtí a přijutím Winstona k armádě. Z různých úhlů pohledu vytváří a přibližují obraz malého Churchilla, jehož povahové rysy se začaly projevovat a formovat již v dětství a pronásledovaly ho až do posledního dne jeho života. Dále jsem vycházel z knihy indického autora Normana Rose (1995). Rose se ovšem zabývá a velmi zevrubně komentuje zejména Winstonovu armádní dráhu a počátky vstupu do politiky, tudíž je prostor knihy omezenější a celkově má kniha jiný cíl, než biografie od Gilberta a Pontinga. Informace o Churchillově dětství jsou zde stručnější. Rose se zabývá stěžejními životními situacemi, což jsem přivítal v porovnání s „příběhovou formou“ Gilberta.

3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ

V předchozí kapitole jsem vymezil faktory, které formovaly Winstonovo dětství, jeho vzdělání a následný vojenský výcvik. Domnívám se, že Churchillova kariéra v armádě byla pouze přechodnou etapou k hlavnímu životnímu cíli, tj. politice. Samotný Churchill považoval toto období za přechod mezi bezstarostným lenošením a životem, ve kterém se musí postavit na vlastní nohy. Proto se v této kapitole pokusím vytvořit detailní popis Churchillovy osobnosti, která předurčovala jeho vzestup v politické sféře společenského života.

3.1 Okolnosti vstupu do politického života

Pro Churchilla byla armáda pouze přechodným stupněm k politické kariéře. „*Můj život zde není dostatečně důležitý, aby mne upoutal. Chci být nahoře, nesnáším rutinu a nečinnost.*“²⁴ Pro syna prominentního politika nebylo překvapivé, že se pokusil prosadit v politice. Churchill byl rozhodnutý začít politickou kariéru a tak požádal matku, aby ho upozornila, až se uvolní nějaké místo v Dolní sněmovně, kam hodlal ve volbách kandidovat. Sebevědomě předpokládal, že bude téměř určitě zvolen.

3.1.1 Řečnické umění

„Řečník má vyčerpat téma, nikoliv posluchače.“

Svůj první neoficiální dvacetiminutový projev pronesl v červenci 1897 nedaleko města Bath (jihozápadní Anglie) na slavnosti spolku zvaného Primrose League. Toto uskupení založil lord Randolph s cílem připomínat památku konzervativního ministerského předsedy Benjamin Disraeliho. Churchill zde vystoupil s obhajobou návrhu zákona o odškodném pro dělníky v případě vážného zranění. Při této příležitosti zajistil, aby se akce zúčastnil reportér listu Morning Post a aby se druhý den ráno objevil v tomto deníku celý sloupek o

²⁴ ROSE, Norman. *Churchill: nepodajný život*. Praha: Cesty, 1995. s. 39.

3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ

něm a jeho projevu. Winstonovy formulace byly dobře přijaty a noviny napsaly, že se na scéně objevila nová politická osobnost. Následně Churchill pronesl ještě další tři politické projevy – v londýnské čtvrti Rotherhithe, ve městě Dover a v přímořském letovisku South-sea. Svým výkonem byl velmi potěšen: „*Potřebuji praxi a pak budu mít na veřejných vystoupeních velkou moc. Mám dostatečně silný hlas a co je důležité, mé myšlenky a způsob myšlení mají lidé rádi.*“²⁵ Churchill následně vsadil vše na své známé jméno a byl přesvědčen, že mu jeho schopnosti zajistí úspěch. Počátkem listopadu 1897 navštívil ústřední kancelář Konzervativní strany a dotázal se, zda by pro něj nemohli nalézt nějaký volební obvod, kde by mohl kandidovat. Churchillovi se dostalo kladné odpovědi a tak zaujal místo v jejich straně, což mělo v blízké budoucnosti vést k poslaneckému mandátu. Nicméně, aby mohl řádně kandidovat za konzervativce, musel svému volebnímu obvodu uhradit finanční příspěvek. Než se tedy mohl plně věnovat politické činnosti, musel si zajistit finanční prostředky, které by pokryly jeho kampaň. Churchill byl v těchto letech stále na pokraji bankrotu, což způsobovala do jisté míry jeho ukvapenost v otázce financí. Rose²⁶ dokonce dodává, že mu volební kampaň ve výši čtyři sta liber zaplatil jeho bratranec přezdívaný „Sunny“ Marlborough.

3.1.2 První volební neúspěch

Na jaře roku 1899 odešel z armády, vrátil se do Anglie a pokusil se získat poslanecké křeslo. Kandidoval za konzervativce ve volebním obvodu Oldham, který se vyznačoval silným zastoupením dělnictva. Díky svým přednáškám o válečných akcích byl v době voleb na vrcholu své osobní popularity. Dlužno dodat, že ve Velké Británii proti sobě stály dvě hlavní politické strany, tj. konzervativci a liberálové. Churchillův otec lord Randolph Churchill vždy reprezentoval seskupení tzv. toryovské demokracie, což byla radikální frakce konzervativců, kteří měli na sklonku 19. století silné zastoupení ve státních úřadech. Pro volební kampaň byly příznačné stejně jako dnes naplněné sály, agitační projevy a politické chvástání. Winston ovšem ve volbách nečekaně prohrál, nicméně to pro něj byla velká zkušenost. Prohra mu nedělala nějaké větší problémy a jeho řečnické projevy byly uznávané, ačkoliv nebyl zvolen.

25 ROSE, Norman. *Churchill: nepodajný život*. Praha: Cesty, 1995. s. 40.

26 Tamtéž., s. 43.

3.1.3 Dobrodružství v jižní Africe

Několik měsíců po svém prvním volebním neúspěchu cestoval Churchill do jižní Afriky jako válečný dopisovatel z búrské války pro list Morning Post. Rose²⁷ trefně poznamenává, že v této době si Winston žil jako aristokratický paša, jelikož si sebou vezl šedesát lahví vína, lihovin a osobního sluhu. Také pobíral měsíční plat dvě stě padesát liber a redakce novin mu platila všechny osobní výdaje. Skutečnost, která mu v následujících letech vynesla celonárodní slávu byla ta, že byl během jihoafrické mise zajat místními povstanci (tzv. búrové). Otázka je, jestli tyto fakta o hrdinskosti můžeme považovat za relevantní, jelikož si Churchill ve svých dopisech vyfabuloval určitou pověst o příkladné statečnosti. Na jeho hlavu byla vypsána odměna dvacet pět liber. Při útěku narazil na přátelskou britskou rodinu, která ho nakonec propašovala na svobodu mezi balíky vlny v nákladním vlaku. Po necelých dvou měsících přijel do města Durban a byl uvítán jako skutečný válečný hrdina, z čehož profitoval ještě několik následujících let.

3.2 Poslanec britského parlamentu

V říjnu roku 1900 se konaly nové volby, v nichž Churchill znovu kandidoval za konzervativce a opět ve volebním obvodu Oldham. V těchto letech byla vládnoucí konzervativní strana v čele s ministerským předsedou Robertem Cecilem (známý jako lord ze Salisbury) neoblíbená a dělnické voličstvo mělo v drtivé většině radikální smýšlení. Churchill ovšem využil své popularity válečného hrdiny a po jednoznačném volebním úspěchu nakonec zasedl v Dolní sněmovně do lavice za konzervativce. Když byl poprvé zvolen za poslance, bylo mu necelých šestadvacet let. Jeho dosavadní životopis byl působivý. Byl voják, válečný zpravodaj, populární hrdina, spisovatel, ale hlavně člen parlamentu. Klíčem k jeho politickému vzestupu bylo především řečnické umění. Rose²⁸ upozorňuje na záměrný a často vyumělkovaný jazyk, kde Winston pečlivě volil slova, aby jimi dokázal posluchače přesvědčit. Ve svých třidvaceti letech napsal matce: *„Je pravda, že mi ani tak moc nezáleží na principech, které obhajuji, jako spíše na dojmu, který má*

27 Tamtéž., s. 44.

28 Tamtéž.

*slova vyvolávají a na reputaci, kterou mi dávají. Snad, abych to trošku opravil, řekl bych, že velmi často podléhám pokušení přizpůsobit fakta svým větám [...]*²⁹

3.2.1 Konzervativně-liberální politik

Když se Churchill v roce 1901 poprvé dostal do londýnského parlamentu, volební systém Velké Británie byl značně nedemokratický. V tehdejších všeobecných volbách nemohla ještě volit většina dospělých obyvatel. Volební právo neměly všechny ženy a řada movitých donátorů politických stran disponovala minimálně jedním dodatečným hlasem. Winston měl z tohoto systému prospěch a považoval ho za zcela ideální. Těžkou pozici měl zejména co se týče volebního práva žen. Od roku 1906 do roku 1914 ho nemilosrdně pronásledovaly tzv. sufražetky, což bylo feministické hnutí, které bojovalo především za politická práva žen. Churchill se v počátcích své politické dráhy cítil věčně nespokojený. Nejčastějšími tématy jeho projevů byla reforma armády a hospodářství. Jak uvádí Ponting³⁰, Churchill v sobě viděl muže osudu, který je schopen řídit osudy milionů obyčejných lidí a rozhodovat o budoucnosti národů. Jak jsem již výše zmínil, stranická kázeň nebyla na přelomu století nijak pevná. Mohlo se mluvit a hlasovat proti vlastní straně, nesouhlasil-li někdo s některou otázkou. Churchill se, jak uvádí Delaforce³¹, často zaobíral myšlenkou na založení čtvrté strany, středové „konzervativně-liberální“ koalice (tzv. toryovská demokracie, kterou stvořil lord Randolph).

3.2.2 Změna stranické příslušnosti

„Na změně není nic špatného, pokud je ve správném směru.“

Proč vlastně Churchill přešel na stranu protivníka? Kvůli jeho neustálým invektivám vůči své straně ho řada konzervativců považovala za zrádce aristokratické sociální vrstvy obyvatelstva. Díky své tvrdohlavosti, ambicím a hrdosti získal spoustu nepřátel. Politickou elitou byl považován za výstředního a prudce vypočítavého. Zásadní spor s jeho stranou se týkal podpoření politiky svobodného obchodu (liberální myšlenka), čím se postavil proti

29 Tamtéž.

30 PONTING, Clive. *Churchill*. Praha: BB/art, 1997. s. 38.

31 DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 46.

3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ

úsilí konzervativců. Problém byl v tom, že konzervativní strana podporovala naopak regulaci finančních trhů. Winston tak najednou vedl revoltu proti své straně, když hlasoval ve shodě s liberály. Churchill si tímto rozhodnutím dosti zkomplikoval politický život. Když v září 1903 podali demisi ministři, kteří neúspěšně prosazovali návrh svobodného obchodu, sestavoval premiér lord Balfour novou vládu. Do úzké vládní špičky byl namísto Churchilla jmenován stejně mladý konzervativce Andrew Bonar Law. Churchill vycítil, že by se na nové vládě nemohl aktivně podílet a tak dne 31. května 1904 změnil politickou příslušnost a zasedl v lavicích liberálů po boku advokáta Davida Lloyda George. Přátelství s tímto waleským radikálem mělo na Winstonovy politické názory velký vliv. Oba dva spojovala především chuť intenzivně pracovat, ctížádost, bojovnost a skvělé řečnické nadání. Thomson³² nevidí příčinu Churchillovy „kolaborace“ ve vypočítavosti, spíše v rozumu a svědomí lidské sympatie.

3.3 První vládní posty

Po volbách v roce 1905 přišli k moci liberálové. První vysoká funkce, která byla Winstonovi nabídnuta, byl post náměstka ministra financí. Churchill ho ovšem odmítl a spokojil se s funkcí náměstka ministra kolonií. Kariéra mladého Churchilla se v prvních letech dvacátého století rychle rozvíjela. Ve své první funkci se zasazoval o to, aby britské kolonie v jižní Africe zbytečně neutlačovaly búrské obyvatelstvo.

3.3.1 *Ministr obchodu*

V roce 1908 byl jmenován do funkce ministra obchodu, kde se zasadil o několik důležitých legislativních změn. Především šlo o zákony, které regulovaly pracovní podmínky v uhelných dolech, dále pak zavedení zdravotního pojištění či pojištění proti nezaměstnanosti. Tyto série reforem posílily práva dělníků, což zvýšilo Winstonovu popularitu u střední třídy. Vypracoval také zákon o důlních úrazech, podle něhož měla být zvýšena pozornost pro záchranné práce, cvičení v první pomoci a jiná opatření. Zákon také zakazoval zaměstnání chlapců mladších čtrnácti let v dolech pod zemí. Ačkoliv žil

32 THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha: Vladimír Kořínek, 2006. s. 60.

3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ

hektický způsob života, na podzim roku 1908 se překvapivě oženil se skotkou Clementine Hozierovou. Tato mladá žena pocházela ze zchudlého irsko-skotského aristokratického rodu. Největším bohatstvím Clementine, jak píše Brož³³, byl půvab, skromnost a vzdělání (hovořila plynne francouzsky a německy). Krátce na to byl Winston jmenován do čela ministerstva vnitřních záležitostí (vnitra).

3.3.2 Ministr vnitra

V roce 1910 navrhl Lloyd George vytvoření koalice s konzervativci. Tato myšlenka ovšem vyžadovala silnou národní vládu, jelikož vzrůstalo napětí Velké Británie vůči císařskému Německu. Koalice se nakonec neuskutečnila a Churchill se později dozvěděl, že se s ním do užšího vládního vedení nepočítalo. Téhož roku se Winstonovi opět změnil ministerský aparát. Ve vládě Herberta Asquitha se stal ministrem vnitra. Zasazoval se o reformu vězeňského systému, především co se týkalo věznění za drobné přečiny. Jak konstatuje Delaforce³⁴, v roce 1910 se do věznice dostalo na pět tisíc chlapců mladších jedenadvaceti let za přestupky typu házení kamení ve městech, hraní fotbalu v ulicích či hazardní hry. Churchill se také zasadil se o to, aby se vězni ve věznicích vzdělávali (podpora knihoven, zábavních akcí, přednášek, aj.). Winston měl z funkce ministra vnitra rozhodovací moc nad udělením amnestie vězňům odsouzeným k trestu smrti. V těchto letech se vyhrocovaly britsko-německé vztahy především kvůli koloniím a námořní plavbě. Winston se stal členem Výboru imperiální obrany, využil informace vojenských odborníků a vypracoval memorandum s názvem Vojenské aspekty kontinentálního problému. Brož upozorňuje na skutečnost, že se jednalo o dokument strategického významu, který později přesně predikoval počátek první světové války: „*Churchill ve zprávě jasně zdůraznil, že hlavní operaci povede německá armáda proti Francii, a doporučil, aby na toto bojiště byl vyslán vycvičený expediční sbor o síle 300 000 mužů.*“³⁵ Churchillovo memorandum mělo za následek radikální změny ve vedení armády a námořnictva. Tento úspěch mu v roce 1911 vynesl doposud nejvýznamnější ministerskou funkci, tj. křeslo prvního lorda admirality (ministr vojenského námořnictva). Po nástupu do funkce se okamžitě snažil

33 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 40.

34 DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 57.

35 Tamtéž., s. 42.

3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ

uvést vojsko do nepřetržité bojové pohotovosti pro případ vojenského konfliktu s Německem.

3.3.3 *Prvním lordem admirality*

Ve svých necelých třiceti sedmi letech se stal hlavou nejmocnější flotily na světě. Zavázal se k její modernizaci novými jednotkami vybavenými nejlepšími technickými novinkami. Za čtyři roky, které Churchill strávil ve funkci vrcholného velitele námořních sil, se mu podařilo zrealizovat mnoho koncepčních změn v námořnictvu. Především šlo o nahrazení palivového uhlí motorovou naftou, což mělo za následek zvýšení rychlosti a pohyblivosti plavidel. Toto moderní palivo zvýšilo rychlost lodí, zkrátíl se čas potřebný na doplňování paliva a omezila se špinavá a namáhavá práce. Tento fakt ještě Churchill podpořil v roce 1913, když vyjednal s anglo-perskou naftařskou společností kontrakt k zajištění dodávek nafty pro britské válečné námořnictvo. Dále se zasadil o zlepšení pracovních podmínek a platů námořníků, zavedl nové výcvikové plány a reformoval samotnou disciplínu námořnictva. Winston rovněž prosadil navýšení rozpočtu pro námořnictvo, zavedení silnějších kalibrů lodních děl a koupi nových bitevních lodí. Jak uvedl Delaforce³⁶, Churchill si chtěl udržet šedesátiprocentní převahu nad německým námořnictvem. Byl přesvědčen, že Němci budou poraženi pokud bude Turecko vytlačeno z války. Jeho politické ambice mu ovšem znemožnily zhodnotit všechna související rizika. Navzdory silné opozici některých vojenských důstojníků realizoval válečný plán proti otomanské říši, který ho jak si později ukážeme, stál uznání vojenského experta a byl příčinou Churchillova vládního pádu.

3.4 Churchillův politický vývoj

Pro počátek své politické dráhy měl Winston skvělou oporu v osobě svého otce. Začal jako člen konzervativní strany, ve které působil i jeho otec lord Randolph Churchill. Tímto vstupem do strany započala jeho úspěšná politická kariéra, která s několika nucenými přestávkami trvala skoro šedesát pět let. V roce 1904 vystoupil z konzervativní strany a přešel

36 DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 73.

k liberálům, protože nesouhlasil s konzervativní politikou týkající se regulovaného obchodu. Sám byl totiž zastáncem volného trhu. Přestoupil proto do liberální strany, kde působil až do začátku dvacátých let. V liberální straně také dosáhl prvních funkcí. Jednalo se o funkce předsedy pro obchod (dnešní ministerstvo obchodu) nebo funkce ministra vnitra. V roce 1911 pak byl jmenován ministrem britského námořnictva. Malcolm Thomson³⁷ při popisu Churchillova politického vzestupu upozorňuje na fakt, že Churchill nebyl v otázce stranické příslušnosti nijak věrný. Politiku, kterou mu vnucovala jeho strana se mu jednoduše nezamlouvala. On nechtěl být nikdy svázán stranickými konvencemi, rozhodoval jednoduše sám za sebe. Thomson³⁸ trefně dodává, že Winstonova politická strana měla pouze jediného člena – Winstona Churchilla. Mezi jeho hlavní vlastnosti, které mu umožnily být přes šedesát let aktivním politikem jednoznačně vyčnívá ctižádost. Své schopnosti věnoval v průběhu let různým úkolům. První velké úsilí věnoval otázce svobodného obchodu a právě zde se dostal se svými spolustraníky do rozkolu, jež vyústilo k přechodu na stranu liberálů. Později řešil otázku pojištění občanů proti nezaměstnanosti. Jeho zájem se ovšem nejvíce soustřeďoval na mezinárodní záležitosti britského impéria. Zasazoval se o zvýšení celkové obrany Británie, vymezil mantinely jak zacházet s koloniálním majetkem, dále se zajímal o diplomatické styky se spojenými nebo soupeřícími mocnostmi.

3.5 Zhodnocení daného období

Události týkající se okolností Churchillova vstupu do politické sféry jsou taktéž zevrubně komentovány ve všech publikacích. Každá biografie a historické pojednání o této osobě vychází především z událostí druhé světové války, kde si Churchill vydobyl renomé geniálního politika a vojevůdce. Nicméně v době, kdy se toto renomé formovalo, měl Churchill reputaci spíše nevalnou. Autoři se shodují na skutečnostech, že Churchill dělal ve svých vládních postech chyby, které se neodpouštějí. Nedlouho po svém politickém debutu v Dolní sněmovně změnil stranický dres, tj. přestoupil z Konzervativní strany k liberálům, což bylo v tehdejší Británii nevídané. Vysloužil si tím zášť mnoha politiků, kteří ho podezírali z kariérismu a beznázorovosti. Z jeho strany to však byl logický krok, neboť

37 THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha: Vladimír Kořínek, 2006. s. 12.

38 Tamtéž.

3 CHURCHILL POPRVÉ NA POLITICKÉ SCÉNĚ

poznal, že své ideály může lépe prosadit právě u liberálů. Churchill byl navíc u drtivé většiny lidí velice neoblíbený, ať již šlo o přátele či nepřátele. Nelichotivému obrazu aristokratického synka napomáhala i jeho náklonnost k alkoholu a kubánské doutníky. David Deyl ve svém článku s názvem Sir Winston Churchill: zachránce evropské demokracie cituje Winstonův parlamentní rozhovor s kolegyní: „*Jste opilý, Winstone. Ano, Nancy, jsem opilý. A vy jste ošklivá. Jenže já se z toho do rána vyspím.*“³⁹ Jako současný politik by pravděpodobně s tímto přístupem neměl šanci prorazit. Upíral volební právo ženám, zarytě se stavěl proti tomu, aby britské kolonie získaly samostatnost. Můžeme konstatovat, že z hlediska vztahových vlastností byl hrubý, ješitný, hádavý, egoistický, svárlivý, umíněný a často unesený sám sebou natolik, že postrádal soudnost. Jako nepsané pravidlo platí, že ve vysoké politice neexistuje upřímné přátelství, ovšem Winston neměl skutečné přátele ani ve své vlastní straně. Churchill si v tomto období vysloužil pověst výstředního člověka, jehož zápal pro dobrou věc často předčil jeho skutečné schopnosti.

39 DEYL, Daniel. Sir Winston Churchill: zachránce evropské demokracie. *Lidové noviny*, 1999, roč. 12, č. 275, s. 24.

4 WINSTONOVY AKTIVITY V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Hlavním tématem této kapitoly bude pohled na osobu Winstona Churchilla v kritickém období první světové války. Churchill se také jako jeden z mála světových státníků zapsal do dějin mj. tím, že se aktivně účastnil válečných bojů. Winstonovu osobu uvedu ve světle vojenského stratéga, který ztrátou křesla velitele námořních sil doplatil na svou nerozvážnost a zjevnou antipatii k veškerým ideologiím, které evokují pojem socialismus.

4.1 Agadirská krize

Než přistoupím k samotné kapitole, je na místě zmínit jeden zásadní akt moci ze strany Německa, který přivedl Evropu na pokraj první světové války a který se také významně podílel na Churchillově obratu ve smýšlení ohledně německé říše. Ve zkratce se jednalo o to, že dne 1. července 1911 připlul německý dělový člun s názvem Panther k marockému přístavu Agadir, což Francie i Velká Británie vnímaly jako pokus přeměnit tento přístav v německou základnu. Šlo o jednoznačný akt zastrašení, což vyústilo v mezinárodní napětí, jelikož se v oblasti Agadiru střetávaly zájmy Francie, Španělska a Německa. Velká Británie vydala oficiální sdělení, že se v případě vojenského napadení postaví na stranu Francie. Je na místě uvést, že do této chvíle choval Churchill vůči Německu, resp. německému císaři Vilému II. přátelské vztahy. Dokonce se účastnil na pozvání císaře německých armádních manévřů, což byla v té době přehlídka moderního vojenství. Nicméně v důsledku této akce se důvěra k německému císaři změnila. Dovolím si tvrdit, že právě tzv. agadirská krize přinutila Churchilla, aby se soustředil na problémy vojenské strategie v oblasti námořnictví a obrany říše.

4.2 Amatérský velitel námořnictva

Ve své funkci ministra námořních sil prováděl různá opatření jako například cvičnou mobilizaci k udržení vojenské pohotovosti námořnictva. Od prudkého zvýšení mezinárodního napětí, ke kterému došlo po atentátu na rakouského arcivévodu Františka Ferdinanda v Sarajevu 28. června 1914, se Churchill snažil přesvědčit vládu, že válka s Německem je neodvratná, a že je třeba tomuto nebezpečí okamžitě čelit. Nicméně Churchillovy výzvy k zvýšení produkce vojenského materiálu zůstaly u předsedy vlády H. Asquitha nevyslyšeny. Jak uvádí Matějka⁴⁰, Churchill se rozhodl na vlastní odpovědnost vyhlásit 2. srpna 1914 úplnou mobilizaci všech složek britského válečného námořnictva. Je na místě připomenout, že Velká Británie oficiálně vyhlásila Německu válku až 4. srpna 1914, teprve po útočném vpádu německých divizí do Belgie. Churchillova osobní popularita v prvních měsících války prudce narůstala. U Matějky⁴¹ se dokonce setkáváme s tvrzením, že ambiciózní Winston stále prahl po křesle ministerského předsedy a podnikal různé kroky, aby ho získal. Ovšem jak si později ukážeme, Churchill se stal hlavní obětí intrik své vlastní konzervativní strany, která ho de facto vypudila z velké politiky. Winston s nimi připravoval válečnou koalici, ovšem v důsledku špatně vedené války se stal prvním ministrem, který byl nucen rezignovat. Matějka⁴² při interpretaci Churchillovy osobnosti upozorňuje především na fakt, že když byl Winston na vrcholu své politické kariéry, byl si sebou příliš jist, což v důsledcích znamenalo, že přehlížel intrikány, kteří ho chtěli politicky „popravit.“ Můžeme konstatovat, že mnozí poslanci kritizovali Churchilla především za to, že jako civilní ministr zasahoval do námořních operací a nebral v úvahu úsudky zkušených admirálů. Winston dostal ve své funkci za úkol také vybudování letecké obrany britských ostrovů. Tímto úkolem se výrazně podílel na vytvoření tzv. skupiny „Royal Air Force“ (Královské vojenské letectvo).

40 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 147.

41 Tamtéž., s. 154.

42 Tamtéž., s. 155.

4.2.1 Churchillův pád jako důsledek neúspěšného řízení války

„Politika je skoro tak vzrušující jako válka, a stejně tak nebezpečná. Ve válce můžete být zabit pouze jednou, ale v politice mnohokrát.“

Jeho nátura rozeného vůdce se projevila již v říjnu 1914, kdy se osobně podílel na organizování bojů v strategickém přístavu spojeneckých zemí v belgických Antverpách. Po neúspěšné antverpské operaci, kdy německá vojska dobyla město v pěti dnech, se Churchill rozhodl povolat k loďstvu admirála Fishera, aby se stal jeho poradcem. Churchillova dobrodružná povaha se opět ukázala v lednu 1915, když Rusové žádali, aby Britové zakročili proti tureckým vojskům, která ostřelovala ruské přístavy. Winston jako nejvyšší představitel námořních sil navrhl útok na Dardanelský průliv, což byl strategicky důležitý bod k případnému napadnutí města Istanbul. Operace, spíše známá jako bitva o poloostrov Gallipoli, začala 18 března 1915. V horečné činnosti nad strategickými plány dardanelské operace, se dostal do nejhorší katastrofy své dosavadní politické kariéry. Churchill spoléhal na to, že porážka Turků spojí jižní národy na Balkánském poloostrově proti německo-rakouské alianci. Ve Velké Británii se schylovalo k politické krizi, kterou chtěl Churchill zachránit úspěchem v dardanelské operaci. Jak uvádí Brož⁴³, Churchillova touha po kapitulaci Turecka, byla tak veliká, že zahájil bitvu bez silné pozemní podpory, což mělo za následek naprosté fiasko. Turecká vojska měly podle Matějky⁴⁴ na poloostrově cca dvacet tisíc mužů, naproti tomu spojenecká vojska okolo sto padesáti tisíc vojáků. Za čtyři dny od zahájení útoku byla podle Brože⁴⁵ tureckým pobřežním dělostřelectvem potopena čtvrtina britské flotily. Churchill byl za tuto pohromu přímo zodpovědný. V Dolní sněmovně byl označen jako neúčinný a ministerský předseda Asquith ho byl nucen propustit z funkce velitele námořnictva. Mezitím se v Dolní sněmovně dohodl vůdce konzervativců Bonar Law s Lloydem Georgem na vytvoření koaliční vlády, ve které nabídli Churchillovi funkci kancléře lancasterského vévodství (ministerstvo bez portfeje). Winston post odmítl, jelikož by ho vyřadil z velké politiky. Brož⁴⁶ uvádí, že v

43 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 68.

44 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 169.

45 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 68.

46 Tamtéž., s. 69.

těchto měsících byl Churchill psychicky na dně, rezignaci neunesl to z toho důvodu, že mu vzali možnost podílet se na řízení válečných událostí.

4.2.2 *Major Churchill na frontě*

„Lépe je zřítit se jediným pádem než na skále chřadnout a zmírati hladem.“

Vlivem těchto okolností se rozhodl opustit politickou scénu a v roce 1916 dobrovolně odešel na francouzskou frontu. V hodnosti majora byl zařazen k šestému pluku skotských střelců, kde mu po seznámení s frontou svěřili velení praporu. Později byl Winston povýšen do hodnosti podplukovníka. První boje zastihly Churchilla v belgických Flandrech. Tento „velký pán“ byl mezi vojáky oblíbený. Imponoval jim jeho optimismus, demokratické smýšlení a odvaha s jakou se pouštěl do přestřelek s Němci. Avšak jak poznamenává Brož⁴⁷, Churchillův prapor byl později v důsledku velkých ztrát spojen s jiným, jehož velitel měl vyšší hodnost a víc bojových zkušeností, tudíž přišel Churchill o velení. Podle Matějky⁴⁸ se také Winston dozvěděl, že si ministerský předseda Asquith nepřeje, aby Churchillovi svěřili velení brigády a povýšili ho tím na post generála. Zde se opět projeví intriky v nejvyšších vládních kruzích, jelikož měl Churchill znalosti i schopnosti vést vojsko v hodnosti generála. V důsledku této informace se Churchill rozhodl okamžitě vrátit do Londýna, kde se znovu ujal své funkce poslance v Dolní sněmovně. Jak zmiňuje Matějka⁴⁹, po návratu ostře kritizoval vládu za neuspokojivé řízení válečných aktivit. Upozorňoval také na fakt, že administrativní složky britské armády jsou zbytečně velké. Nicméně tento byrokratický aparát, který se přímých bojů aktivně neúčastnil se mu nikdy nepodařilo zeštíhlit.

4.3 **Ministr zbrojní výroby, letectví a války**

V prosinci 1916 byla po demisi Asquitha opět vytvořena nová koaliční vláda v čele s Lloydem Georgem, ovšem ani zde nebylo z hlediska vládních postů pro Churchilla místo.

47 Tamtéž., s. 70.

48 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 189.

49 Tamtéž., s. 192.

4 WINSTONOVY AKTIVITY V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Jak upozorňuje Matějka⁵⁰, opět se o to postaral Winstonův zarytý odpůrce konzervativce Bonar Law. Sám Lloyd George pokládal Winstona za jednoho z nejschopnějších politiků v zemi. Následujícího roku byla zveřejněna zpráva komise, která vyšetřovala neúspěšnou operaci u Dardanel. Z dokumentu vyplývalo, že byl Churchill se svými kolegy osobně zodpovědný z masakru námořní flotily. Navzdory protestům z řad konzervativců se v té době ministerský předseda Lloyd George rozhodl vzít Churchilla do koaliční vlády. Došlo k tomu v červenci 1917, kdy se Winston ujal funkce ministra výzbroje. V této pozici se zapsal do dějin vojenství jako vojenský expert, který pomáhal s vývojem moderní zbraně v podobě tanku. Zrealizoval také několik vynálezů, například speciální plavidlo umožňující vyloďování na plážích (umělý plovoucí přístav zvaný „Mulberry“ užitý v roce 1944 při pobřeží Normandie). V této funkci se ukázal jako novátorský a vynalézavý vojenský taktik. Zasazoval se o nahrazení poloviny jezdecka rychlými tankovými jednotkami. Z tohoto postu také dohlížel na konstrukci a výrobu všech druhů letadel a leteckého materiálu. Následně byl v lednu 1919 jmenován ministrem války, což byla funkce, která měla dohlížet na proces demobilizace vojska a výzbroje. Jako ministr války vykonal Churchill řadu inspekcí u britských jednotek. Byl plně zodpovědný za demobilizaci tří a půl milionu vojáků. Winston u generálního štábu vyjednal, aby jako první byli propuštěni vojáci, kteří sloužili nejdéle nebo utrhli nejvíce zranění. Delaforce⁵¹ uvádí, že britská okupační zóna v Německu potřebovala na konci války devět set tisíc vojáků, tudíž asi třetina vojáků byla v plné službě.

4.4 Intervence dohodových mocností vůči sovětskému režimu

„Socialismus je filosofie neúspěchu, krédo nevědomosti a evangelium závisti.“

V říjnu 1917 se pomalu začalo Rusko měnit na komunistický stát pod vedením marxistického filozofa a revolucionáře V. I. Lenina. Jednou z příčin bolševické revoluce v Rusku bylo vytrvalé volání společnosti po ukončení válečných operací. Tato změna měla velký vliv i na Churchilla. On byl vždy zarytým odpůrcem třídního boje a všech forem socialistických vlád. Po konci první světové války se Churchill zasazoval proti jakýmkoliv

⁵⁰ Tamtéž., s. 199.

⁵¹ DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 94.

4 WINSTONOVY AKTIVITY V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

ústupkům vůči sovětské armádě. Byl jedním z britských politiků, který prosazoval intervenci dohodových mocností vůči sovětskému režimu. Spolu se Spojenými státy a Francií se neúspěšně pokoušel podporovat vojsko ve snaze potlačit komunismus v Rusku. Dokonce, jak píše Brož⁵², zvažoval společný postup s poraženým německým nepřítelem. Tyto náhlé změny kurzu byly pro Churchilla typické po celý jeho politický život. Vždy se přiklíněl na stranu, ze které cítil nějaký profit. Britská vojska přišla do Ruska dokonce před koncem války. Začátkem roku 1919 bylo v Rusku již čtrnáct tisíc britských vojáků. Nicméně premiér Lloyd George s intervencí nesouhlasil. Usiloval o rozvoj anglo-sovětského obchodu a snažil se uklidnit britský politický život. Churchill brojil všemi silami proti komunistické revoluci, ale nebyl úspěšný. Matějka⁵³ k této souvislosti poznamenává, že Winston přičítal tento neúspěch slabé britské politice, špatné koordinaci v postupu spojeneckých armád a velkým časovým prodlevám v komunikaci jednotlivých státníků. Důležité je také připomenout, že Churchillova intervenční politika ještě více prohloubila nenávist skupin a osob, které měli levicové smýšlení. Dokonce jak uvádí Matějka⁵⁴, labouristická strana požadovala zatčení a souzení Winstona Churchilla, jelikož vedl intervenci bez souhlasu svých voličů. Jednoduše proti sobě poštval celé levé politické spektrum, když se z něj stal militantní antikomunista. Tato „nálepka“ ho provázela do konce života.

4.5 Zhodnocení daného období

Winstonovy kroky v první světové války jsou výborně zpracovány v publikaci českého autora Jaroslava Matějky, kde je hlavní pozornost věnována především jeho aktivitám ve funkci prvního lorda admirality. Churchill je zde opět interpretován jako nerudný a cynický muž ve středním věku, ovšem v celkovém vyznění je líčen především jako obětní beránek spikleneckých intrik. Nejvyšší vládní představitelé ho v důsledku špatně vedené války jednoduše „hodili přes palubu.“ Po devíti letech strávených v rozličných vládních pozicích se stal znovu řadovým poslancem bez velké funkce. Churchillova hvězda začala s počátkem války prudce stoupat. Stejně rychle ovšem stoupal i počet jeho nepřátel.

52 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 101.

53 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 217.

54 Tamtéž., s. 218.

4 WINSTONOVY AKTIVITY V PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE

Churchill byl co se týče osobnostních rysů společensky nemožný a většinou lidí pohrdal. Když se konečně probil plejádou ministerských funkcí v civilní správě státu, byl v roce 1911 jmenován prvním lordem admirality. V těchto letech nic nenasvědčovalo tomu, že z něho bude jednou mírotvorce. Válka sloužila Churchillovi jako prostředek k cíli. Když Dardanelská operace skončila krachem, musel opustit ministerstvo námořnictva s pověstí zaslepeného militaristy. Churchill se s neúspěchem vypořádal rázně: návratem k armádě jako velitel praporu na francouzské frontě. Můžeme konstatovat, že boj byl pro Winstona určitým druhem „terapie.“ Po návratu z dobrovolné vojenské služby začal s nekompromisní kritikou válečné strategie, čímž dosti komplikoval politický život vládní špičky. V roce 1917 se ovšem změnilo politické klima a Churchill se stal ministrem výzbroje. Po konci války organizoval ve funkci ministra války intervenci západních armád proti Sovětskému svazu. Politické tahanice a rošády vítězných velmocí způsobily, že se na kolbišti objevil nový subjekt v podobě Ruska. Socialismus a následně komunismus se pro Churchilla stal nepřítelem, proti kterému bojoval až do posledních okamžiků svého života. Při jakýchkoli příležitostech, ať už při vrcholných politických setkáních či jiných příležitostech, byl vždy v popředí jeho zájmu boj proti socialisticko-komunistickému Rusku a jeho přívrženeckým státům.

5 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ A SVĚTOVÁ KRIZE

V předchozí kapitole jsem popsal Churchillovy činy v první světové válce. V této části práce se pokusím nastínit některé charakteristické rysy Winstonových postojů v meziválečném období. Vzhledem k faktu, že se Churchill ve třicátých letech pohyboval mimo vysokou politiku, bude stěžejní kapitola věnována především jeho kritice zahraničně-politické orientace Británie. Dále uvedu některé zásadní aspekty, které hrály významnou roli v navrácení Churchillovy reputace vojenského стратега a s tím spojený návrat do úzké vládní špičky.

5.1 Ministr kolonií

V roce 1921 potkaly Churchilla smutné události v rodině. V červnu zemřela jeho matka Jeanette ve věku 67 let a v srpnu dvouletá dcera Marigold. Téhož roku byl Churchill jmenován do funkce ministra kolonií, kde se zasazoval o řešení otázek spojených s blízkým východem. Především se jednalo o záležitosti týkající se financování britských jednotek v zemích tohoto regionu. Brož⁵⁵ uvádí, že jen v Iráku přišlo čtyřicet tisíc vojáků na třicet milionů liber ročně. Když se v roce 1922 podařilo tureckým vojskům vyhnat řecké jednotky ze země, vypukla v Británii obava, že se Turci vylodí na evropské pevnině a zlikvidují tamní britskou posádku. V těchto letech sílily hospodářské a zahraničně-politické neúspěchy ve Velké Británii. Churchill se ve své funkci věnoval otázce irské autonomie. Zajímavý je podle Matějky⁵⁶ fakt, že irští nacionalisté vyhlásili Winstonovi ve funkci ministra kolonií boj na život a na smrt. Churchill byl v této funkci téměř neustále pod dohledem tajných služeb, jelikož hrozily útoky atentátníků. Slovy Pellinga⁵⁷ se mu nepřívětivého přijetí dostalo i od egyptských nacionalistů, jelikož označil jejich zemi za součást britského impéria. Vzhledem ke svým pravomocím z postu ministra kolonií se

55 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 102.

56 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 231.

57 PELLING, Henry. *Winston Churchill*. Český Těšín: Levné knihy Kma, 2006. s. 274.

snažil ekonomicky nastartovat britské dominii ve východní Africe. Jeho koloniální plány počítaly se snížením britské nezaměstnanosti, která v poválečném období prudce narůstala.

5.2 Bez vládní funkce v ústraní

„Nemluvte o chybách, ty budou mluvit samy za sebe.“

V roce 1922 vystoupili konzervativci z koalice s liberály a Lloyd George byl nucen podat demisi. S touto demisí byl nucen opustit vládu i Churchill a na několik příštích let se dostal na politickou periferii. V nově vypsáných volbách ztratil Churchill své místo poslance ve volebním obvodu Dundee. Tento moment ho vlastně vyřadil z velké politiky. Churchill popisoval svůj volební neúspěch slovy: *„A tak jsem se náhle ocitl bez funkce, bez křesla v parlamentu, bez strany a bez slepého střeva.“*⁵⁸ Novou konzervativní vládu vytvořil Churchillův celoživotní protivník Bonar Law. V tomto politickém mezidobí se Winston věnoval především malbě a psaní. Pod pseudonymem Charles Morin začínal vystavovat své olejomalby, které následně dokázal draze zpeněžit. Jak uvádí Brož⁵⁹, napsal pět svazků knihy o první světové válce s názvem Světová krize, ve které se pokoušel podat důkazy, že nezodpovídal za tragédii v bitvě u Gallipoli. Kromě historického přínosu měly jeho literární práce také značný finanční úspěch. Matějka⁶⁰ konstatuje, že za první dva díly této knihy o první světové válce obdržel honorář dvacet tisíc liber. Za tuto sumu si Churchill koupil venkovské sídlo Chartwell, v němž pak žil do konce života. Politická situace se v průběhu následujících měsíců rychle měnila. V roce 1923 zemřel premiér Bonar Law a na jeho místo byl dosazen konzervativce Stanley Baldwin. Churchilla tento vývoj vrátil zpět do politiky a následně se pokusil získat zpět své poslanecké křeslo. Nicméně v nově vypsáných parlamentních volbách nezískala žádná ze stran většinu potřebnou ke složení vlády a navíc Churchill opět prohrál ve svém obvodu. Podle slov Matějky⁶¹ proti sobě stály poprvé v anglických dějinách politického života tři strany: konzervativní, liberální a labouristická. Novou vládu vytvořili labouristé podporovaní liberály. Churchill předpokládal, že v Británii vznikne socialistická vláda. V tiskovém

58 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 103.

59 Tamtéž.

60 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 242.

61 Tamtéž., s. 246.

prohlášení Winston uvedl: „*Nastolení socialistické vlády bude pro celý národ vážným neštěstím, s jakým se velké státy většinou musely potýkat jen po válečných porážkách.*“⁶² Nově složená labouristická vláda s premiérem Ramseyem MacDonaldem pro něj byla nepřijatelná (i když nebyl zvolen), což v důsledku znamenalo, že již podruhé změnil stranickou příslušnost. Opustil liberální stranu a vrátil se ke konzervativcům.

5.3 Kancléř pokladu

Příležitost vrátit se zpět do velké politiky se mu naskytla v roce 1924 po pádu MacDonaldova kabinetu. V následných volbách získal zpět své místo poslance v okrese Epping. Předseda nově složené vlády Stanley Baldwin ho posléze jmenoval ministrem financí. Dlužno dodat, že tato funkce je ve většině politických systémů mnoha zemí považována za druhý nejvýznamější post. Prvním Churchillovým důležitým úkolem ve funkci ministra financí bylo vyjednání mezinárodní dohody ohledně válečných dluhů Velké Británie. Brož⁶³ i Rose se shodují na skutečnosti, že byl Churchill v otázce spravování státních financí absolutní amatér. Mezi jeho největší omyly patřilo podle Brože⁶⁴ tzv. obnovení zlatého standartuⁱ, z něhož vyplynula nezaměstnanost a generální stávky. Nicméně i přes tyto chyby se mu povedlo zavést několik opatření pro případ sociální nouze. Mimo jiné zavedl penze pro vdovy a sirotky, snížil daň z příjmu a zasazoval se o přísná úsporná opatření. Poválečná hospodářská krize ve Velké Británii podněcovala stávky a nepokoje. Churchill řešil jejich potlačení vojenskou silou. Z tohoto důvodu byl velmi nepopulární u odborů a dělnické třídy. Generální stávka se uskutečnila v květnu 1926 a trvala osm dní. Stávkující a odborové svazy se bouřily proti snížení hornické mzdy a ukončení vyplácení finanční podpory horníkům. Stávka se týkala všech oblastí klíčových služeb, tj. zastavila se doprava, dodávky železa, přerušila se činnost elektrárny, atd. Z historického hlediska je zajímavá skutečnost, že měl Winston ve dvacátých letech velmi blízko k italskému vůdci Mussolinimu. K otázce sympatií dokládám Churchillův text: „*Okouzilo i mne mírné a prosté chování pana Mussoliniho [...] Každý může vidět, že ne-*

62 PELLING, Henry. *Winston Churchill*. Český Těšín: Levné knihy Kma, 2006. s. 299.

63 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 104.

64 Tamtéž.

i Základní pravidlo v měnovém systému, kde standardním ekonomickým měřítkem je cena zlata.

přemýšlí o ničem jiném než o trvalém blahu pro italský lid a že nic menšího ho vůbec nezajímá. [...] Itálie ukázala, jak je třeba bojovat proti podvratným silám. Vytvořila nutný protijed proti ruskému jedu.“⁶⁵ V roce 1929 vyhrála volby labouristická strana v čele s premiérem MacDonaldem. Churchill, který opět obhájil svůj poslanecký mandát, byl ve vládě pro levicově smýšlející labouristy nepřijatelný. Stal se neoblíbeným díky své umírněnosti a to ho vedlo k úvaze držet si své místo poslance, ale z čelní politiky se stáhnout. Na jeho cestě k moci tedy nastala nucená přestávka, která trvala až do roku 1939, kdy se stal prvním lordem admirality. Politické „intermezzo“ využil k cestám po světě, především pak do Ameriky a také svým koníčkům (psaní, malování a zednické práce).

5.4 Soukromý život a veřejná kritika

„Kritika nemusí být příjemná, ale je nutná. Plní tutéž funkci jako bolest v lidském těle. Upozorní na nezdravý stav věcí.“

Ve třicátých letech vypukla celosvětová hospodářská krize. V roce 1930 se Churchill obával, že jeho politická kariéra směřuje ke konci. Byl neustále literárně činný, v roce 1930 napsal vlastní autobiografii s názvem *Mé životní začátky*. Následně sepsal biografii o svém předku Johnu Churchillovi s titulem Marlborough, jeho život a doba. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci v lednu 1933 Churchill vytyčil, že ve světové politice vznikl nový, útočný prvek, který se pokusí za pár let rozvrátit mírový systém. Winston od počátku Hitlerovy inaugurace viděl, že fašistům půjde o kolonie, což v důsledku povede ke světovému konfliktu. Upozorňoval britský parlament na nedostatečnou zbrojní politiku. Podporoval vyzbrojování Francie, Velké Británie a především pak modernizaci britských vzdušných sil. Varoval, že Británie není připravena čelit moderně vyzbrojenému Německu. Zasazoval se o zvýšení produkce vojenských letadel a o zkvalitnění válečného námořnictva. Nutno zmínit, že se v těchto letech Velká Británie zmítala v hospodářských potížích. Zajímavé je uvést, že politika appeasementu vzrůstala v kontrastu s prohlubováním mocenské nerovnováhy jednotlivých evropských i světových zemí. Podle Matějky⁶⁶ vznikla tato politika usmířování v Anglii a jejími duchovními otci byli Stanley Baldwin a Neville Chamberlain,

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 282.

ovšem měla zastoupení i v mnoha evropských městech. Tyto snahy předpokládaly, že si appeaseři s nárokovými zeměmi rozdělí evropské sféry vlivu a usměrní tím jejich agresivní politiku. Podle Matějky⁶⁷ byli ochotní obětovat část svých pozic v Evropě za cenu udržení vlastních kolonií. Tato politika poskytla fašistům dostatek času k vybudování vojensko-ekonomického potenciálu. Zajímavé bylo, že Velká Británie nechtěla udržovat krok se zbrojními programy svých konkurentů, jelikož předpokládala, že by si poškodila vlastní hospodářství. Když v roce 1935 vpadla italská vojska do Etiopie, zachoval Churchill přesvědčení, že Itálii nelze srovnávat s Německem. I když většina států tuto invazi ostře odsoudila, Churchill doporučoval, aby vláda nevyvíjela žádnou velkou aktivitu. V roce 1936 byl britský kabinet rozšířen o nové ministerstvo, které mělo působit jako koordinátor mezi jednotlivými vojenskými resorty. Mezi kandidáty na místo ministra se objevilo i jméno Winstona Churchilla. Ale proti jeho jmenování do funkce se postavili premiér Baldwin i jeho nástupce Neville Chamberlain, který jak uvádí Brož⁶⁸, Churchilla upřímně nenáviděl. Takto už poněkolkáté zklamaný Churchill začal opět literárně tvořit. Rozepsal knihu Dějiny anglicky mluvících národů, dále se pokusil o sepsání portrétů politických osobností s názvem Velcí současníci.

5.5 Kritik zahraničně–politické orientace Británie

„Politik ústupků krmí krokodýla v naději, že ho sežere jako posledního.“

Jak již bylo výše zmíněno, po vítězství labouristů v roce 1929 odešel na deset let z vrcholné politiky. Tehdy se zdálo, že je Churchill za vrcholem svých sil. Na počátku třicátých let se ostře stavěl proti indickému národnímu hnutí v čele s Mahátmou Gándhím: „Nehodláme odvrhnout nejjasnější drahokam z královské koruny, jenž více než všechna ostatní dominia a državy přispěl k slávě a moci Britského impéria.“⁶⁹ Winston neměl důvěru ani ve své vlastní straně. Zdálo se, že politická kariéra Winstona Churchilla se nenávratně chýlí ke konci. Jeho víra, že je předurčen k velkým věcem, se zdála být mylnou. Churchill se neustále snažil dostat z funkce řadového politika do úzké vládní špič-

⁶⁷ Tamtéž., s. 283.

⁶⁸ BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 106.

⁶⁹ RYBÍN, Michal. Byl W. Churchill opravdu velkým státníkem. *Haló noviny*, 1998, roč. 8, č. 268, s. 44.

ky, aby mohl prosazovat zvyšování obranyschopnosti Velké Británie. Podle Brože⁷⁰ je pozoruhodný fakt, že když se ve špičkách konzervativní strany jednala kandidatura na nového předsedu, byl to právě Churchill, kdo jednoznačně podpořil Nevillea Chamberlaina, ačkoliv jeho politiku appeasementu ostře kritizoval. Chamberlain na adresu Churchilla poznamenal: „*Zařadím-li ho do vlády, bude ji ovládat. Nepustí ostatní ke slovu.*“⁷¹ Někteří z Winstonových nepřátel ho v důsledku tvrdé kritiky označovali za podněčovače války. Jeho politická reputace kontroverzní osobnosti rostla v důsledku jeho projevů v Dolní sněmovně. V roce 1934 Churchill požadoval opatření k posílení vojenské moci Velké Británie, tj. vytvoření ministerstva obrany: „*Hrozím se dne, kdy bude v německých rukou dostatek prostředků k ohrožení srdce britské říše. Hrozím se toho dne, ale snad není ani tak příliš vzdálen. Snad rok, snad osmnáct měsíců, snad i déle. Ještě nepřišel, aspoň tak věřím, aspoň tak doufám, že nepřišel. Ale nemůže být daleko. Ještě je čas učinit náležitá opatření, ale ta opatření musíme učinit.*“⁷² Je na místě zmínit, že tyto Churchillovy predikce vyšly, jelikož Hitler vyhlásil v roce 1935 všeobecnou brannou povinnost. Konzervativní členové poslanecké sněmovny obvinili Churchilla v roce 1936 ze zrady britských tradic, když obhajoval stanovisko Eduarda VIII. v takzvané abdikační krizi. Ve zkratce se jednalo o to, že král Eduard VIII. chtěl vstoupit do svazku s neurozenou Američankou Wallis Simpsonovou. Winston Churchill se postavil za setrvání krále na trůnu, čímž se vyslovil proti většině politiků. Důležité je také zmínit, že pro mnohé britské politiky bylo jméno Winstona Churchilla bráno jako hlavní hlas opozice.

5.5.1 Churchillův postoj k mnichovské dohodě

Na podzim roku 1938 veřejně nesouhlasil s mnichovskou dohodou a následnou „demontáží“ Československa, kterou svými podpisy stvrdili Hitler, Mussolini, Chamberlain a Daladier. V jeho prohlášení, které dal 21. září 1938 k dispozici tisku stálo: „*Rozdělení Československa pod tlakem Velké Británie a Francie znamená úplnou kapitulaci západních demokracií před nacistickou hrozbou síly. [...] Jen sama neutralizace Československa znamená uvolnění dvaceti pěti německých divizí, které ohrozí západní frontu. [...] Není*

70 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 107.

71 Tamtéž.

72 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 287.

ohroženo jen Československo, ale svoboda a demokracie všech zemí.“⁷³ Churchillův postoj k otázce o odtržení československého pohraničí ve prospěch Německa taktéž dokládá soukromé setkání vládní elity v čele s Churchillem, Anthonyem Edenem, Lloydem Georgem, Robertem Cecillem, Clementem Attleem, aj., za účelem odeslání telegramu Chamberlainovi s požadavkem nepřipustit porušení bezpečnosti Československa. Nicméně tento fakt podle Brože⁷⁴ vyhodnotili vládní představitelé jako nepřátelský akt vůči předsedovi vlády a Churchilla nepodpořili. Mnichovskou dohodu pak britský parlament jednoznačně schválil. Chamberlain triumfoval a Churchill⁷⁵ pouze konstatoval, že se miska vah naklonila v Hitlerův prospěch vinou krátkozrakosti a naivity ministerského předsedy. O tom, jak Churchill do poslední chvíle bojoval za Československo podal svědectví také Jan Masaryk: „*Churchill po poradě s mnohými radí a zapřísahá alespoň 48 hodin nedávat z ruky vítální opevnění. Je přesvědčen, že zde nastává a roste veliká reakce proti zradě na nás spáchané.*“⁷⁶

5.6 Zhodnocení daného období

Hodnocení tohoto období není u mnoha autorů zcela jednoznačné. Britský autor Clive Ponting líčí Churchilla ve 30. letech jako osobnost, která zastávala rasistické názory, nesnášela demokracii, nevěřila v sociální pokrok a dávala přednost vládě nepočetné aristokratické elity. Na druhou stranu je fakt, že Winston upozorňoval vládu na nedostačnou zbrojní politiku. Varoval, že Británie není připravena čelit moderně vyzbrojenému Německu. Takže i přes četné výhrady nelze Churchillovi upřít, že usiloval o to, aby byla Británie schopna čelit nacistické hrozbě. Po celá třicátá léta neúnavně brojil proti Chamberlainově vládě, která formou ústupků chránila Evropu před válkou. Když se v Německu dostal k moci Adolf Hitler, Churchill byl jeden z prvních, kdo upozorňoval na nebezpečí, která od něj lze očekávat. Nikdo kromě Winstona a hrstky dalších politiků si neuvědomoval katastrofální nepřipravenost Velké Británie na případnou válku. Po první světové válce střídal ministerskou funkci za funkcí – od resortu obrany, přes leteckou dopravu

73 BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. Praha: Olympia, 2001. s. 107.

74 Tamtéž., s. 108.

75 Tamtéž.

76 Tamtéž.

5 MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ A SVĚTOVÁ KRIZE

až po ministerstvo kolonií, nicméně nikde slávu neudělal. Meziválečná éra je spolu s Churchillovými aktivitami za první světové války brána jako období strmých pádů a následných vzestupů. V této době byl Churchill interpretován jako stárnoucí politik, který má již svou kariéru za sebou. Taktéž měl za sebou významné spisovatelské a malířské dílo. Za vskutku jedinou světlou stránku v jeho politické kariéře meziválečného období považuji skutečnost, že se ostře stavěl proti ambicím německých nacistů, což v důsledku znamenalo odsouzení německého diktátu v podobě mnichovské smlouvy z podzimu 1938.

6 FUNKCE VÁLEČNÉHO MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY

Dostáváme se k nejdůležitější a nejzásadnější etapě Churchillova života, tj. k jeho činům za druhé světové války. V této kapitole se budu postupně zabývat navracením Churchillovy reputace funkcí ministra námořnictva, poté se zaměřím na faktory, které vynesly Winstona do premiérského křesla. Stěžejní část samotné kapitoly bude věnována jeho činům ve funkci válečného ministerského předsedy Velké Británie, zejména pak jeho válečné a diplomatické strategii. Ve stručnosti bude také komentován vývoj světového konfliktu z pohledu spojeneckých vojsk.

6.1 Podruhé ve funkci prvního lorda admirality

„Hodláte-li projet peklem pak se nezastavujte.“

Prakticky ihned po německé invazi do Polska 1. září 1939 byla nařízena mobilizace britských sil. 3. září premiér Neville Chamberlain oznámil, že se Velká Británie dostala do válečného stavu s Německem. Téhož dne nabídl premiér Churchillovi místo ve válečném kabinetu na postu prvního lorda admirality. Jak zmiňuje Pelling⁷⁷, Churchill nabídku bez váhání přijal a funkce se ujal ještě před oficiálním složením ministerského slibu v královském paláci. Námořnictvo se od jeho předchozího funkčního období v první světové válce velmi změnilo. Je zajímavé, že Hitler nepřikládal námořním silám velký význam. V tomto ohledu měla Velká Británie největší válečné loďstvo na světě, ovšem velká část jejich plavidel byla zkonstruována před první světovou válkou. Churchill ve své funkci prvního lorda admirality objížděl jednotlivé základny loďstva a prováděl revize válečného materiálu. Urychleně se zasazoval o nutnost zavést dokonalejší bezpečnostní opatření, která by válečné námořnictvo ochránila před ponorkovými a leteckými útoky. Již v této době, kdy vystupoval s projevy v Dolní sněmovně byl jeho jazyk rázný a budil sebedůvěru. Jeho úloha prvního lorda ovšem nebyla snadná, jelikož námořnictvo čelilo mnoha hrozbám (např. v podobě min). Churchill také ze svého postu plánoval zaminování norských fjordů,

⁷⁷ PELLING, Henry. *Winston Churchill*. Český Těšín: Levné knihy Kma, 2006. s. 437.

kteřé mělo zabránit strategicky důležitým dodávkám železné rudy do Německa. Nicméně Pelling⁷⁸ k této souvislosti uvádí, že proti tomuto plánu protestovalo ministerstvo zahraničí, jelikož by se porušila norská neutralita. Churchill byl vždy ve svých opatřeních pro rázný akt síly oproti diplomacii. Na konci listopadu zaútočilo Rusko na Finsko s cílem vybudovat na severu Evropy účinnější obranou linii. Po tomto útoku Finsko kapitulovalo. Následně britský kabinet jednoznačně podpořil Churchillovy myšlenky odříznout Německo od švédských zdrojů železné rudy. Otevřený boj mezi britským a německým námořnictvem podél norského pobřeží byl pro Velkou Británii katastrofální. Britská vojska se v důsledku těžkých ztrát a nedostatečné letecké podpory museli z Norska stáhnout. Na této porážce měl opět velký podíl i sám Churchill stejně jako v Dardanelské operaci za první světové války. Nicméně i přes tento neúspěch Pelling⁷⁹ uvádí, že Churchillova osobní popularita u široké veřejnosti stále rostla.

6.2 Jaké okolnosti vynesly Churchilla do pozice premiéra?

Jelikož si Británie nevedla příliš dobře ve válce, ukázala se pozice premiéra Chamberlaina a dalších appeaserů jako déle neudržitelná. Churchill jako jeden z prvních politiků upozorňoval vládní elitu na nacistickou rozpínavost. Poté co vtrhly německá vojska do Francie, bylo jasné, že musí vládnout národní vláda, a ne pouze konzervativci. Stávající premiér Neville Chamberlain byl ovšem pro levicově smýšlející labouristy nepřijatelný. Zajímavé je, že konzervativní strana preferovala jako jeho nástupce lorda Halifaxe, který byl v té době ministrem zahraničí. Halifax ovšem funkci odmítl, jelikož byl zároveň členem Horní komory parlamentu. Z tohoto prostého důvodu dostala dohoda mezi konzervativci a labouristy Winstona Churchilla do křesla ministerského předsedy. Jeho energie se soustřeďovala na odolání válečné situaci. Řada autorů popisuje toto období Winstonova politického života jako jeho „*nejskvělejší hodinu*.“

78 Tamtéž., s. 444.

79 Tamtéž., s. 450.

6.3 Premiérem Spojeného království

*„Potíž není v tom, jak vyhrát válku, ale s tím, jak přesvědčit lidi, aby vás ji nechali vyhrát.“*⁸⁰

Když se Winston Churchill stal 10. května 1941 ministerským předsedou, byl už téměř čtyřicet let poslancem Dolní sněmovny. Ve svých funkčních obdobích zastával významné ministerské úřady, v jejichž čele nesl odpovědnost za četné rozhodnutí státní politiky a mezinárodních záležitostí. V čase, kdy přijal tuto životní výzvu, mu bylo šedesát pět let. Příležitost, která mu byla uložena, přijal jako výzvu s naprostým klidem a rozvahou charakterizující jeho pevnou osobnost. Sám o tom smýšlel tak, že veškeré konání v jeho dosavadním životě bylo směřováno k této zkoušce, která měla zhodnotit a završit jeho celoživotní úsilí. V tomto období Churchillova popularita prudce stoupala. Lidé mu naslouchali v rozhlase nebo četli články v novinách. Dopad jeho projevů na posluchače byl ohromný. Od května 1940 do prosince 1941 pronesl v národním rozhlase pětadvacet projevů. Povzbuzoval celý národ a byl přesvědčen o vítězství. Této neuvěřitelné přízni se těšil po celou dobu války.

6.3.1 Churchillova celonárodní koalice

Churchill se ihned po svém nástupu do funkce snažil sestavit válečný kabinet. Do svého šestičlenného kabinetu jmenoval vedle sebe Clementa Attleeho (labourista, lord strážce pečeti), Arthura Greenwooda (labourista, ministr bez portfeje), lorda Halifaxe (konzervativec, ministr zahraničí), A. V. Alexandra (labourista, ministr námořnictva) a Anthony Edena (konzervativec, ministr války). Významné posty zastávali také Ernest Bevin (labourista, ministr práce), Herbert Morrison (labourista, ministr zásobování), Hugh Dalton (labourista, ministr hospodářské války), sir Andrew Duncan (nestraní, ministr obchodu), Kingsley Wood (konzervativec, ministr financí), Neville Chamberlain (konzervativec, lord prezident rady - místopředseda vlády), sir Archibald Sinclair (liberál, ministr letectví), sir John Anderson (nestraní, ministr vnitra a bezpečnosti), lord Beaverbrook (konzervativec, ministr letecké výroby), Ronald Cross (konzervativec, ministr dopravy), aj. Jak vidíme, jednalo se

⁸⁰ GILBERT, Martin. *Churchillovo válečné vůdcovství: neustále dotírejte, sekýrujte a kousejte*. Praha: BB/art, 2004. s. 5.

o opravdovou celonárodní koalici tří hlavních politických stran, tj. konzervativců, liberálů a labouristů. Zajímavé je, jak uvádí Truchanovskij⁸¹, že do svého úzkého válečného kabinetu jmenoval i členy, kteří byli plně odpovědní za appeasementovou politiku (Chamberlain, Halifax) a naopak odpůrci politiky usmířování dostali „druhořadá místa.“ Dovolím si tvrdit, že z důvodu vytvoření celonárodní vlády pohrdl možností odstranit postavy, kteří uskutecňovali politiku dohody s nacistickým Německem. Dlužno také zmínit, že kromě předsednictví vlády vykonával Churchill také funkci ministra obrany. Z tohoto postu měl v rukou moc nad nejvyšším řízením válečných operací. Jeho erudice v tomto oboru byla značná. Kromě vlastních válečných zkušeností se vždy zajímal o vojenské otázky, studoval dějiny válek a pozorně sledoval činnost ministerstva války, admirality a ministerstva letectví. Těmito faktory získal značné množství obecných i odborných vojenských znalostí.

6.3.2 Nástupnická řeč jako projev velkého ducha svobody

Dne 13. května 1940 pronesl Winston Churchill svůj vyjimečný projev v Dolní sněmovně: „*Nemám vám co nabídnout kromě krve, dřiny, slz a potu. Čekají nás nejtěžší zkoušky. Máme před sebou mnoho, mnoho dlouhých měsíců bojů a utrpení. Ptáte se: jaká je naše politika? Odpovím: vést válku, na moři, na zemi, i ve vzduchu, vši naší mocí a vši silou, jakou nám Bůh může dát, vést válku proti zrádné tyranii, již se nemůže rovnat nic z temného, politováníhodného výčtu lidských zločinů. To je naše politika. Ptáte se: jaký je náš cíl? Mohu odpovědět jedním slovem: vítězství - vítězství za každou cenu, vítězství navzdory všem hrůzám, vítězství, ať k němu povede sebedelší a sebeobtěžnější cesta, neboť bez vítězství není přežití pro všechno, za čím stojí Britské impérium, není přežití pro odvěkou instinktivní potřebu, aby lidstvo postupovalo vpřed ke svému cíli. Pociťuji jistotu, že lidé nestrpí, aby naše věc v jejich očích prohrála. V tuto chvíli se cítím oprávněn žádat od všech pomoc a říkám: Pojdme tedy společně vpřed a spojme své síly.*“⁸² Můžeme konstatovat, že tato povzbudivá a nesmírně působivá řeč dodala britskému národu odvahu. Jak uvádí Delaforce⁸³, když se Churchill posadil, nastalo konsternované ticho následované ohromnými ovacemi vestoje.

81 TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 276.

82 GILBERT, Martin. *Churchill: [život]*. Praha: BB/art, 2002. s. 595-596.

83 DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 122.

6.3.3 Winston jako mozek britské diplomacie

Churchillovy první dny na postu ministerského předsedy byly obtížné. Německé jednotky ovládly severní Francii a v důsledku toho hrozilo zmasakrování britského expedičního sboru. Operace známá spíše jako Dunkerqueská evakuace měla za následek evakuaci skoro tři sta padesáti tisíc vojáků do Anglie. Churchill se mezitím snažil prodloužit francouzskou bojeschopnost materiálním zabezpečením, aby získal čas na přípravu armády, letectva a na výrobu zbraní. Zde mohu na parlamentním projevu ze 4. června 1940 adresovanému britskému lidu demonstrovat Winstonovu statečnost a odvahu: „*Přes neúspěchy neochabneme ani neselžeme. Půjdeme až do konce, budeme bojovat ve Francii, budeme bojovat na mořích a oceánech, budeme bojovat s rostoucí důvěrou a rostoucí silou ve vzduchu, budeme bránit svůj ostrov, ať to stojí cokoli* [...]“⁸⁴ V důsledku špatně vedené války ze strany Velké Británie se Churchill začal více věnovat mezinárodní diplomacii. Z postu ministerského předsedy se snažil řešit hlavní problémy britsko-amerických vztahů pomocí osobní korespondence s prezidentem Rooseveltem. Taktéž se hodně zabýval otázkami spojenými se Sovětským svazem. Jak sám uvádí Truchanovskij⁸⁵, ministerstvo zahraničních věcí, které vedl lord Halifax a později Anthony Eden, bylo odsunuto do pozadí. V květnu roku 1940 se Churchill pokusil získat na svou stranu italského diktátora Mussoliniho. Žádal ho, aby nevstupoval do války na straně Německa. Ovšem tato prosba zůstala nevyslyšena a Británie „získala“ nového silného nepřítele. U Truchanovského⁸⁶ se ještě setkáváme s tvrzením, že Churchill dokonce přednesl Francii návrh na spojení Velké Británie a Francie do jediného státu, který by měl společnou ústavu, parlament, jednotnou vládu a ozbrojené síly. Smyslem tohoto oportunistického návrhu by Velké Británii umožnilo využít mohutné francouzské válečné loďstvo. Nutno dodat, že Churchillův návrh nebyl přijat, což v důsledku znamenalo, že Francie podepsala s Německem příměří. Touto kapitulací ztratila Británie všechny své spojence a zůstala ve válce sama. Nicméně musíme Churchillovi přiznat nesmírné odhodlání bojovat za britský lid, které ještě podpořilo lidové protifašistické stanovisko.

84 TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 281.

85 Tamtéž., s. 278.

86 Tamtéž., s. 281.

6.3.4 Churchillovy vztahy se Spojenými státy americkými

Churchill si plně uvědomoval skutečnost, že zůstane-li Británie ve válce sama, je odsouzena k neodvratné a rychlé porážce. Z tohoto důvodu se snažil podnikat kroky, aby získal nové spojence na odpor proti Hitlerovi. V té době Churchill obracel svou pozornost především na Spojené státy americké. Udržoval si s prezidentem Rooseveltem osobní korespondenci, ve které řešily nejdůležitější otázky britsko-amerických vztahů a situace ve světě. Podle mnohých Churchillových životopisců (Gilbert, Matějka), vyplývaly Churchillovy sympatie k USA z toho, že byl po matce Američan. Churchill se naléhavě snažil různými opatřeními podnítit Spojené státy, aby vstoupily do války proti Německu. Spojené státy sice Británii materiální a morální podporu poskytovaly, ovšem se vstupem do války nespěchaly. Když v květnu 1940 vstoupila Itálie do války, hrozilo, že její ohromná ponorková flotila naruší rovnováhu námořních sil ve Středozemním moři. Výsledkem britsko-amerických jednání byla spojenecká dodávka padesáti torpédoborců britskému námořnictvu. Německo započalo svůj útok na britské ostrovy (tzv. Bitva o Británii) 10. července 1940. Tento konflikt především představoval střetnutí německých vzdušných sil „Luftwaffe“ s britským královským letectvem „RAF“ (Royal Air Force). Hitlerovým cílem byla vzdušná převaha nad kanálem La Manche, nutná pro uskutečnění invaze do Velké Británie. Nicméně 17. srpna Hitler usoudil, že Němci nejsou schopni Brity ve vzduchu porazit a akce byla zrušena, resp. převelena na jiné válečné cíle v Evropě. Statečnost britských letců ocenil Churchill slavnou větou: „*V žádném lidském konfliktu nikdy nevděčilo tolik lidí za tolik tak málo lidem.*“⁸⁷ Nicméně bombardování Londýna německou Luftwaffe bylo začátkem rozsáhlé akce trvající mnoho měsíců. Delaforce⁸⁸ uvádí, že každou noc od 7. února do 3. listopadu 1941 útočilo na Londýn v průměru 200 německých bombardérů. Britové odpovídaly nálety s cílem zničit letecký průmysl Německa. V těchto bojích se také ukázalo, jaké obyvatelstvo má pevnější morálku, jelikož si bombardování vyžádalo mnoho obětí civilního obyvatelstva.

87 DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 129.

88 Tamtéž., s. 130.

6.3.5 Churchillovy vztahy se Sovětským svazem

Nutno dodat, že Sovětský svaz v počátcích války zachovával smlouvu o vzájemném neútočení s Německem. Truchanovskij⁸⁹ uvádí zásadní skutečnost, že Churchill v počátcích konfliktu podněcoval zároveň Sovětský svaz i Německo k oboustrannému vyhlášení války. Za pozoruhodný fakt považují, že Británie nebyla co se týče vedení válečných aktivit s Německem názorově konsistentní. Mnoho Britů si přálo ukončení bojů buď formou kapitulace nebo uzavřením separátního míru. Thomson⁹⁰ vytvořil hypotézu, že v nejvyšší britské elitě existovali „profašistické“ kruhy, které chtěli uzavřít spojení mezi Británií a Německem proti bolševickému Rusku a tím odstranit Winstona Churchilla z pozice válečného vůdce. Jediným výsledkem bylo, že se Churchill o této zradě dověděl a upozornil Stalina co hrozí Rusku. 22. června, tedy v den, kdy bylo Rusko napadeno, se Churchill vyjádřil formou rozhlasového projevu o zrádnosti nacistů: „*Hitler je šílenou obludou s nenasytnou touhou po krvi a lupu. Je to krvežíznivý hrdlořez, který musí vrhat své mechanizované armády na nová území, kde by mohli vraždit, loupit a ničit [...]*“⁹¹ V tomto okamžiku můžeme o Churchillovi hovořit jako o muži na správném místě. Jednoduše pochopil, v čem spočívají životně důležité zájmy Velké Británie a co za daných podmínek bude jeho zemi nejvíce ku prospěchu. Můžeme konstatovat, že toto britské rozhodnutí upevnilo antinacistické smýšlení a otevřelo nové přátelství mezi Ruskem a západním světem. Jak se ovšem ukázalo po skončení světového konfliktu, byl tento Churchillův krok do jisté míry oportunistický. Churchill se jednoduše přizpůsobil současným okolnostem, jelikož Británii vážně hrozila válečná prohra a avizovanou podporu Sovětskému svazu by za normálních podmínek nikdy nepodpořil. Churchill se tedy projevil jako velký stratég, jelikož projevil velkou odhodlanost a vyslovil se pro pokračování války. Truchanovskij⁹² se ve své studii domnívá, že kdyby nebyl Churchill ve funkci premiéra, „mnichovští“ politici by vyhlásili kapitulaci a připojili se k německé útlakové politice. Churchillova vláda následně vyjádřila vzájemné vztahy podpisem tzv. britsko-sovětské spojenecké smlouvy z 26. května 1942. Nicméně Winstonův veřejně známý odpor před sovětským politickým zřízením zůstal stále zachován.

89 TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 286.

90 THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. s. 277.

91 Tamtéž., s. 278.

92 TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 292.

6.3.6 *Spojenecká dohoda v podobě tzv. Atlantické charty*

Vstup Sovětského svazu do války radikálně změnil světové mocenské poměry. S podporou Sovětského svazu Winston vycítil, že je třeba stanovit podmínky na nichž se bude zakládat budoucí mírové uspořádání světa. Zajímavé je, že prezident Spojených států F. D. Roosevelt měl stejný názor. Oba dva státníci se tedy na těchto věcech shodli a navrhli společnou schůzku. Setkali se na moři, poblíž amerického pobřeží a doprovázeli je též vojenští a diplomatictí poradci. Výsledkem jejich rozhovoru na palubě amerického křižníku Augusta byla deklarace, známá spíše pod názvem Atlantická charta. Byly v ní vyjádřeny společné zásady národní politiky příslušných zemí, na nichž se měla zakládat lepší budoucnost světa. Zakládací listina též připomněla, že Británie ani Spojené státy neválčí kvůli zvětšení svého území. Zasazovala se především o demokratickou svobodu a větší blahobyt obyvatelstva jednotlivých zemí. Požadovala také stejné hospodářské možnosti, sociální zabezpečení, osvobození od strachu, odzbrojení národů a zřízení mezinárodního systému bezpečnosti. Jak uvádí Thomson⁹³, podpis Atlantické charty byl historický čin, jelikož na sebe anglicky mluvící národy vzaly břímě vedení světa.

6.3.7 *Winston jako hlavní koordinátor spojeneckých sil*

V důsledku japonského ničivého náletu na americkou námořní základnu v Pearl Harboru (7. prosince 1941), vyhlásili Spojené státy Japonsku válku. Vzhledem ke spojení mezi Japonskem a Německem znamenal tento konflikt také vyhlášení války mezi Německem a Spojenými státy. Tímto krokem získal Churchill po Sovětském svazu další světovou velmoc k boji proti útlaku a tyranii. 26. prosince byl Churchill poctěn tím, aby promluvil na společné schůzi v americkém Kongresu. Upozornil na skutečnosti, že Velká Británie ani Spojené státy americké nebyly na tento celosvětový konflikt připraveny. Winston probral vývoj války na různých bojištích a zmínil fakt, že Spojené státy posílili naději utlačovaných národů na celkové vítězství. Vyzdvihl také nutnost společného postupu spojenců, aby byl zachován světový řád a základ civilizace: „*Netajím se svou vírou a nadějí,*

93 THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. s. 281.

že v budoucnosti britský a americký lid budou pro svou vlastní bezpečnost a pro dobro všech kráčet společně v důstojnosti, spravedlnosti a míru.“⁹⁴

Rok 1942 byl pro Churchilla a spojenecká vojska především rokem příprav válečných operací. Churchill požadoval, aby se Velká Británie vyhýbala hlavním německým ozbrojeným silám v západní Evropě. Zasazoval se spíše o boj na periferii a letecká bombardování průmyslových center. Zajímavé je, jak uvádí Truchanovskij⁹⁵, že Sovětská vláda požadovala po západních mocnostech otevření druhé fronty proti Německu. Britský lid si přál, aby Británie plnila své spojenecké závazky vůči Sovětskému svazu. Churchill a američtí vedoucí představitelé se nakonec usnesli na závazku otevřít v roce 1942 západní frontu. Nicméně Truchanovskij⁹⁶ nastoluje zásadní hypotézu, že oficiální sdělení bylo ze strany Churchilla předem promyšlený klam vůči sovětské vládě, jelikož v tomto roce nepřipravovali invazi na evropskou pevninu. Místo závazku otevřít druhou frontu avizovali Churchill s Rooseveltem provést t. r. invazi do severní Afriky. Sovětské vedoucí představitelé ovšem Churchillovi sdělili, že tímto rozhodnutím Velká Británie a Spojené státy hrubě porušují své závazky vůči spojenecké smlouvě. Zajímavý je podle Truchanovského⁹⁷ fakt, že se Churchill v důsledku zhoršení spojeneckých vztahů obával, aby nepoctivá strategie spojenců nepřiměla Sovětský svaz k uzavření separátního míru s Německem.

Churchillova angažovanost ve spojeneckých operacích byla veliká. Můžeme říci, že se stal jakýmsi mostem, který zajišťoval společnou strategii spojenců proti nepříteli. Po anglo-americké invazi do fašisty ovládané severní Afriky se celý obraz války změnil. Útočná iniciativa přešla natrvalo z Osy na spojence. Churchill nutně potřeboval vítězství, jelikož v Británii narůstala nespokojenost s řízením války, což pro vládu znamenalo značné oslabení. Když na konci roku 1942 porazila britská vojska nacisty u severoegyptského města El Alamein, Churchill se slovy Truchanovského⁹⁸ tuto událost snažil přirovnat k sovětskému vítězství u Stalingradu. Jeho důvod byl flagrantní: chtěl si upevnit svou pozici ministerského předsedy u britského lidu a demonstrovat před celým světem britský příspěvek k boji proti fašistické tyranii. Nicméně tvrdit, že britský úspěch na severu Afriky přinesl radikální obrat ve vývoji války by asi bylo nesprávné. Hlavním faktorem, který změnil mocenské poměry

94 Tamtéž., s. 288.

95 TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 296.

96 Tamtéž., s. 299.

97 Tamtéž., s. 304.

98 Tamtéž., s. 306.

6 FUNKCE VÁLEČNÉHO MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY

ve válce byl úspěch Rusů na východní frontě. Slovy Truchanovského⁹⁹, tímto vítězstvím skončila v britské politice etapa, která byla ve znamení hesla „přežít za každou cenu.“ Můžeme tedy konstatovat, že Churchillova činnost ve funkci předsedy válečného kabinetu v letech 1940-1942 přispěla k radikálnímu zvratu ve válce.

6.3.8 Churchillův příspěvek v boji proti nacistické tyranii

V lednu roku 1943 se sešla v Casablance ve francouzském Maroku konference vedoucích představitelů spojeneckých sil. Nejdůležitějším rozhodnutím, které zde bylo přijato, se stala dohoda o podmínkách ukončení války. Spojenci se závazně dohodli, že mír se může světu vrátit pouze v případě bezpodmínečné kapitulaci mocností Osy s vyřazením jejich vojenské síly. Tato konference se stala klíčovou pro průběh války a vešla do dějin pod názvem „Konference bezpodmínečné kapitulace.“ Churchill se velmi zasazoval o to, aby, spolupráce mezi Británií a Spojenými státy pokračovala i v poválečném období. Doslova uvedl: *„Podle mého mínění by to byl nejpošetilejší a nejneprozřetelnější čin obou našich vlád – nebo jedné z nich – zastavit tento hladce běžící a nesmírně mocný aparát ve chvíli, kdy skončí válka. Pro svou vlastní bezpečnost, a právě tak pro bezpečnost ostatního světa, jsme nuceni jej udržet v práci a chodu po válce – možná po řadu let, nejen do té doby, než se nám podaří vybudovat jakési světové zřízení pro udržení míru, nýbrž do té doby, až budeme vědět, že toto zřízení nás skutečně ochrání před nebezpečím a útokem.“*¹⁰⁰

Winston po úspěšném tažení Rusů na východní frontě pochopil, že Sovětský svaz vyjde z války jako silná mocnost. Dalo se předpokládat, že pokud Rusové osvobodí řadu evropských zemí od fašismu, zvedne se vlna toužící po socialistickém myšlení. Respektive můžeme říci, že po pádu fašismu zvítězí komunismus. Churchill vypracoval memorandum adresované členům britského válečného kabinetu, kde doslova napsal: *„Mé myšlenky jsou obráceny především k Evropě jako mateřskému světadílu současných národů a civilizace. Bylo by nezměrnou katastrofou, kdyby ruské barbarství překrylo kulturu a nezávislost starobylých evropských států.“*¹⁰¹ U Truchanovského¹⁰² se setkáváme s tezí, že Churchill zfor-

⁹⁹ Tamtéž., s. 307.

¹⁰⁰ THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. s. 306.

¹⁰¹ TRUCHANOVSKIJ, Vladimír Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 310.

¹⁰² Tamtéž., s. 311.

muloval poválečnou britskou politiku s protisovětským zaměřením již na sklonku roku 1942, tedy dlouho před tím, než byl fašistický blok poražen. Hovořil o bloku bývalých evropských velmocí, které budou působit proti Sovětskému svazu. Zajímavé je, že do konce roku 1943 se poměr sil v protihitlerovské koalici změnil v neprospěch Velké Británie. Nyní to byl Sovětský svaz, který měl určovat poválečný osud světa. Rýsovaly se dvě světové velmoci: Rusko a Spojené státy. Velká Británie měla zůstat stranou. Zajímavé je, že navzdory počátečním neúspěchům ve válečném tažení, neměl Churchill ve vnitřní politice Velké Británie větší starosti. Británie si pravděpodobně uvědomovala, že vede spravedlivou protifašistickou válku, což v důsledcích znamenalo, že prostí lidé vládní kroky jednomyslně podporovali.

V květnu 1943 byla severní Afrika definitivně osvobozena od vojsk Osy. Válka pokračovala pro spojenecká vojska úspěšně i ve Středozeří. V červenci byla invazí vyčištěna Sicílie a zbylá vojska Osy se vzdala. Toto spojenecké vítězství v důsledku znamenalo pád italského vůdce Mussoliniho a tamního fašistického režimu. V říjnu se konala v Moskvě konference tří mocností (Spojené státy americké, Velká Británie, Sovětský svaz), kde se vypracovala válečná opatření, mírové cíle a byl zřízen aparát pro budoucí spolupráci. Mezitím Rusové na východní frontě dobyli ukrajinské hlavní město Kyjev a Hitler si už pravděpodobně v této chvíli uvědomoval, že je konec. Churchillovo zajišťování společného spojeneckého postupu vyvrcholilo na konci roku 1943 mnohými konferencemi (Káhira, Teherán). Ve zmíněné konferenci v Teheránu se poprvé uskutečnila schůzka tří největších světových osobností (Churchill, Roosevelt a Stalin). Jejich společná zpráva oznamovala, že bylo dosaženo úplné dohody jak ve vojenských plánech, tak i v budoucí poválečné spolupráci: *„Žádná moc na zemi nám není schopna zabránit, abychom zničili německá vojska na souši, na moři a ve vzduchu. Naše útoky neustanou a budou zesilovat. Z této přátelské konference se díváme s důvěrou vstříc dni, kdy všechny národy světa budou moci žít svobodně, nedotčeny tyranií a v souladu se svými rozmanitými tužbami a svým svědomím [...]*“¹⁰³ Dlužno poznamenat, že se Winston po této sérii konferencí a hovorů fyzicky zhroutil. Napomohla tomu neustálá námaha a zápal plic. V této době mu bylo necelých sedmdesát let. Léčil se na severu Afriky ve městě Marrakéš.

¹⁰³ THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. s. 307.

Počátkem roku 1944 byl již Churchill zcela zdrav a tak přihlížel anglo-americkým vojskům, která se shromažďovala v Anglii, aby zahájila útok na Hitlerův tzv. „Atlantický val“, tj. systém opevnění vybudovaný Němci při pobřeží severní Francie, který měl zabránit invazi Spojeneckých vojsk do Evropy. Tato operace měla zasadit Hitlerovy poslední ránu a osvobodit tak zotročené evropské národy. Invaze, spíše známá jako „Den D“, byla provedena v časných ranních hodinách dne 6. června 1944. Thomson¹⁰⁴ uvádí, že za jitra bylo pobřeží dobyto a spojenecké armády v počtu zhruba sto padesát tisíc vojáků postupovaly do Francie. Z Churchillova pohledu bylo zajímavé, že Spojenecké armády využily při vylovení tzv. plovoucí přístavy zvané Mulberry, na jejichž vývoji se sám podílel. Tři měsíce po invazi byla velká část Francie a Belgie osvobozena od Němců. Dlužno dodat, že úspěch operace podpořili také Rusové na východní frontě svým postupem až do Polska. Na sklonku roku 1944 přišlo Německo de facto o všechny své územní zisky a spojenecké vojsko je začalo svírat ze všech stran. V polovině prosince 1944 zahaly americké jednotky Němce v tzv. Bitvě v Ardenách. Jednalo se o poslední pokus nacistů zvrátit průběh války, resp. získat Německu lepší vyjednávací pozici se západními spojenci. Začátkem února se Churchill účastnil poslední konference tzv. „Velké trojky“ na Jaltě. Zde byly schváleny plány pro závěrečnou fázi války v Evropě s následnou demobilizací Německa. Poslední spojenecké tažení, které mělo skončit úplným zničením hitlerovského vojska bylo provedeno v průběhu března. 7. května podepsalo německé vrchní velení bezpodmínečnou kapitulaci všech německých bojových sil po celém světě. Tímto aktem skončila válka v Evropě. Všechny osvobozené evropské národy si přály vybudovat nový život na demokratických základech. V ulicích Londýna se shromažďovaly jásající davy lidu, které přišli vzdát hold svému válečnému vůdci, který byl po celou válku symbolem cti, statečnosti a „buldočí“ zapřítivosti. Na závěr této podkapitoly si dovoluji ocitovat Winstonova slova směřující k britskému lidu: „*Nezoufejte! Neustupujte násilí a tyranii! Bojujte, a i když padnete, zemřete neporaženi!*“¹⁰⁵

104Tamtéž., s. 309.

105Tamtéž., s. 315.

6.3.9 Aspekty Churchillova válečného vůdcovství

„Za války je pravda tak drahocenná, že ji musí vždy doprovázet tělesná stráž lží.“

Churchill byl člověk rozhodný, měl silnou vůli, velkou energii a navíc byl skvělý řečník. Těchto vlastností plně využíval při vedení Británie ve válce proti Německu. Churchillovy řečnické projevy jednoduše imponovaly lidu, jelikož vyjadřovaly všeobecné smýšlení. U Truchanovského¹⁰⁶ se setkáváme s tvrzením, že se Winstonovi díky jeho schopnostem a právu z postu premiéra a ministra obrany dostávalo takřka neomezené moci. Dokonce uvádí, že se z něj stal v důsledku vzniklé situace „diktátor.“ Mnoho autorů se shoduje na skutečnosti, že Churchill platil za své znalosti často neoblíbeností a neúspěchy. Především ve svých ministerských postech získával zkušenosti s tím, jak se v praxi řeší široké spektrum britských a mezinárodních záležitostí. Tyto zkušenosti mu posloužily jako zásadní opora v jeho vůdcovství národa za druhé světové války. Winston byl především také ceněn pro své jednací a přesvědčovací schopnosti. Gilbert¹⁰⁷ například uvádí, že se v roce 1913 zasazoval o zmírnění anglicko-německého soupeření v námořním zbrojení. Významnou složkou jeho úspěchu bylo též organizační zajištění výkonu premiérské funkce. Uvedme například, že ihned po nástupu do funkce zřídil ministerstvo obrany. Jeho jádrem byl důvěrný vztah mezi Churchillem a náčelníky štábů jednotlivých složek ozbrojených sil. Churchillově pravomoci také podléhaly mnohé vojenské instituce a výbory – Spojený plánovací výbor, Spojený zpravodajský výbor, Tankový výbor, Výbor válečného kabinetu pro bitvu o Atlantik, aj. Zmíněná organizační struktura poskytla Churchillovi metodu uplatňování jeho vůdcovství, díky níž měl k dispozici mnoho vojenských odborníků. Gilbert¹⁰⁸ vidí příčinu v Churchillově úspěšné práci v tom, že se nikdy nestal diktátorským vůdcem a ve své iniciativě mnohdy ustoupil.

Neméně důležitým článkem Winstonova vůdcovství se stal jeho Osobní sekretariát. Jádrem instituce byli jeho osobní tajemníci a představitelé státní správy. Z jmen jednotlivých členů Churchillova sekretariátu se proslavilo pouze jméno Jacka Colvilla, který Winstonovi sloužil jako tajemník. Součástí jeho úřadovny byly také přenosné zamčené skřínky, ve kterých si uchovával tajné dokumenty strategického významu

106TRUCHANOVSKIJ, Vladimír Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 279.

107GILBERT, Martin. *Churchillovo válečné vůdcovství: neustále dotírejte, sekýrujte a kousejte*. Praha: BB/art, 2004. s. 10.

108Tamtéž., s. 13.

(například depeše šifrované Enigmouⁱ). Churchillova každodenní životospráva dodržovala jedno pravidlo: „*Když šel spát pozdě v noci, nesměl být ráno probuzen kvůli žádné zprávě, ovšem s výjimkou zprávy o invazi do Británie.*“¹⁰⁹ V době svého premiérského mandátu si nepotrpěl na drsné vyjadřování a konflikty, což se výrazně lišilo od jeho politických aktivit v meziválečném období. Naprosto odmítavé byly jeho postoje ke všem projevům poraženecké nálady. V létě roku 1940 předložilo Ministerstvo zahraničí plány na evakuaci členů královské rodiny, vlády a státních cenností v případě porážky. Na jednom z mnoha zasedání válečného kabinetu se Churchill explicitně vyjádřil proti kapitulantství slovy: „*Jsem přesvědčen, že každý z vás by vyskočil a strhl mě z mého místa, kdybych třeba jen na jediný okamžik uvažoval o vyjednávání nebo kapitulaci. Má-li dlouhá historie tohoto našeho ostrova konečně skončit, nechť skončí teprve tehdy, až každý z nás bude ležet na zemi a zalykat se vlastní krví.*“¹¹⁰ Z této řeči můžeme vyvodit, že i přes četné diplomatické úspěchy byl Churchill především voják. Sledujeme zde vývoj Churchillova vojenského myšlení, ve kterém se pasoval do role neústupného diplomata a vůdce. Jak si později ukážeme, z těchto pozic po skončení druhé světové války značně ustoupil, zejména co se týče jeho druhého premiérského období v letech 1951-1955 a vztahu k Sovětskému svazu. Churchill byl také silný z toho pohledu, jak dokázal využívat přísně tajné zpravodajské materiály, které hrály výraznou roli v zjištění taktických úmyslů nepřítele. Taktéž se zasazoval o národní jednotu, kterou podpořil svěřením ministerských křesel bývalým appeaserům nebo těm, kteří mu před válkou zabráňovali v přístupu k moci. Tento fakt značně podporuje jeho řeč: „*Říkám, nechme být předválečné spory na pokoji, zapomeňme na osobní hádky a nenávisť si ponechme pro společného nepřítele. [...]*“¹¹¹ Tuto skutečnost můžeme zdůvodnit tím, že Churchill od počátku chápal válku především jako morální problém. Boj demokraticky smýšlejícího světa proti příšerné nacistické tyranii.

Taktéž neobvyklým rysem jeho válečných kvalit se stala schopnost skrývat před veřejností pochyby a obavy z případné porážky Velké Británie. Důvod je dle mého názoru lapidární. Churchill jednoduše pochopil, že kdyby na veřejnosti projevil váhavost, důvěra lidí v pokračování ve válce by byla vážně otřesena. Za rozhodující prvek Churchillovy válečné politiky považují navázání úzkého spojení s USA. Byl si jednoduše vědom, že Bri-

i Přenosný šifrovací stroj, používaný k šifrování a dešifrování tajných údajů.

109 Tamtéž., s. 21.

110 Tamtéž., s. 30.

111 Tamtéž., s. 41.

tanie může pokračoval ve válce jen za předpokladu materiálního zajištění ze strany Spojených států. Americký faktor se stal zásadním až poté, co Hitler vyhlásil válku Spojeným státům. Od tohoto momentu se Churchillova snaha soustředila na přesvědčení amerického prezidenta F. D. Roosevelta, aby se nejdříve soustředil na porážku Hitlera v Evropě a válku proti Japonsku odsunul na později. Churchill si tímto diplomatickým úspěchem zajistil, že ke spojenecké invazi s následným osvobozením severozápadní Evropy dojde co nejdříve. Dalším rysem Churchillova řízení válečné politiky bylo osobní jednání. Zasazoval se o pravidelná setkání nejvyšších představitelů států, jež měly slovy Gilberta¹¹² podstatně uvolnit politické napětí (užíval výraz „summit“). Na druhé straně byl ovšem přesvědčen o síle psaného slova. V průběhu své politické kariéry by pravděpodobně byl utvrzen v tom, že když zřetelně formuluje svůj názor formou dopisu, získá tím na svojí stranu své odpůrce. Churchill měl také „správnou ruku“ při volbě svých podřízených, o nichž byl přesvědčen, že výrazným způsobem prospějí válečnému úsilí (vládní či vojenské funkce). Kvality jeho válečné politiky se projeví v osobách ministrů a vedoucích představitelů, kteří mu poskytovali spolehlivou oporu. Neméně důležitým faktorem jeho vůdcovství byla schopnost jednat rozhodně a v případě nutnosti i bezohledně. Jedním z těchto činů, jak uvádí Gilbert¹¹³, bylo rozhodnutí z července 1940 na jehož základě byla zahájena palba na francouzské loďstvo u pobřeží severní Afriky. Churchill chtěl zabránit tomu, aby se francouzské lodě staly součástí německého invazního loďstva. Winston se také zasazoval o to, aby byly pečlivě voleny vojenské cíle při bombardování, jelikož počty mrtvých civilistů při náletech byly ohromné. Nedílnou součástí jeho vůdcovství byla snaha o záchranu světové demokracie, jenž nastane po vítězství spojeneckých vojsk. Vezmeme-li v potaz zásadní faktory, jenž se projevovaly ve všech jeho vůdcovských kvalitách, dojdeme k závěru, že Winston Churchill na svých bedrech nesl jedny z největších odpovědností ohledně zachování celosvětové svobody v moderních dějinách.

¹¹²Tamtéž., s. 71.

¹¹³Tamtéž., s. 95.

6.4 Zhodnocení daného období

Toto období Churchillovy politické kariéry je samozřejmě nejvíce komentováno v obsáhlých biografických publikacích Gilberta (2002) a Pontinga (1997). Budoucí příznačné hodnocení své osoby komentoval sám Churchill na Teheránské konferenci slovy: „*Historie nás bude soudit příznivě, protože ji sám napíšu.*“¹¹⁴ Tento výrok nebyl přehnaně ambiciózní, jelikož Churchill vytvořil šestidílný svazek historie druhé světové války, za který dostal v roce 1953 Nobelovu cenu. Můžeme konstatovat, že ve svém premiérském období udělal Winston nejdůležitější krok svého politického života, když se rozhodl pokračovat ve válce proti Německu. Ve Velké Británii tímto vznikla jednotná fronta, v níž se lid sjednotil k odporu proti nacistické tyranii. Churchill v této funkci ztělesňoval ducha Velké Británie. Jeho značné zásluhy ve druhé světové válce se opíraly o podporu britského lidu. Jeho správný úsudek ve válečném pokračování zachránil Velkou Británii před porážkou. Za svoje místo v dějinách vděčí okolnostem, které odpovídaly národním zájmům Velké Británie. Na jeho cestě k vrcholu ho často provázely spory, zklamání a nepochopení. Jeho nástupnický projev do premiérského křesla znamenal vyjádření jeho životního kréda. Řada autorů hodnotila Churchilla jako neohroženého bojovníka s odhodláním překonávajícím ty největší překážky. Z mého subjektivního pohledu reprezentoval Winston nezkrotného a svérázného génia, stvořeného pro vládu v době nebezpečí. Ve zkratce muže, kterému vděčíme za svobodnou Evropu. Vše umocňuje fakt, že ho funkce ministerského předsedy povýšila mezi největší státníky světových dějin. V podobné anketě jako uvádím v úvodu práce byl Winston Churchill zvolen také jako největší britský premiér dvacátého století. Dlužno dodat, že se na druhém místě umístil liberální demokrat David Lloyd George, třetí byl labourista Clement Attlee, čtvrtý liberální demokrat Herbert Asquith a pátá byla zvolena Margaret Thatcherová. Winstonovy neobvyklé zvyky a netradiční životní styl ho provázely po celý jeho život. Dopoledne diktoval rozkazy ze své postele. Odpoledne si vždy na chvíli zdřímnul a pak pracoval téměř až do rána. Churchillovo uskutečnění strategických plánů a s nimi související triumfální úspěch jeho dlouhých příprav na invazi do Evropy částečně ospravedlnily jeho

¹¹⁴Winston Churchill: *Bez vítězství není života!* [online]. [cit. 2007-09-04]. Dostupné z: <http://www.dreamlife.cz/svet-uspesnych/media/winston-churchill-bez-vitezstvi-teni-zivota/article.html?id=364>.

6 FUNKCE VÁLEČNÉHO MINISTERSKÉHO PŘEDSEDY

válečnou politiku. Můžeme jen spekulovat nad tím, jaké místo by Churchill v dějinách zaujal, kdyby Hitler nevyhlásil válku Rusku a Spojeným státům.

7 POVÁLEČNÝ VŮDCE OPOZICE

V předposlední kapitole práce se věnuji podrobné analýze příčin Winstonova poválečného neúspěchu v parlamentních volbách. Dále se budu zabývat mezinárodními aspekty, na kterých se do jisté míry podílel i sám Churchill, a které formovaly poválečné uspořádání světa. Zejména bude věnována pozornost Churchillovi jako jednomu z hlavních ideologů tzv. studené války. Je zde také zmíněn Winstonův opětovný návrat k moci, z čehož vyplynul jeho druhý premiérský mandát, který mu dopomohl oficiální cestou kritizovat socialistické zřízení v Rusku.

7.1 Plánování protisovětské aliance

„Socialismus je jako sen. Dříve či později se probudíte do reality.“

Konec války se pro Churchillovu osobu nesl ve znamení oslav, sklizení nejvyšších poct a vyznamenání. Matějka¹¹⁵ ovšem uvádí, že všechny tyto Churchillovy úsměvy byly pouze povinnou daní veřejnosti a filmovým kamerám. V této souvislosti došel k závěru, že ve skutečnosti byl Churchill uvnitř pouze vyhaslý, unavený muž. Nicméně stále toužil vyhrát řádné volby a tím získat mandát ministerského předsedy, z jehož pravomoci by měl provést opětovné hospodářské „nastartování“ země, zdevastované válkou. Po kapitulaci fašistického Německa řešil Churchill řadu mezinárodních problémů. Například se zabýval otázkou o zmezinárodnění přístavu Terst v Jaderském moři, který si po válce nárokovali Jugoslávci. Z hlediska imperiálních zájmů Velké Británie odmítal autonomii indického poloostrova, jelikož v něm viděl pohádkové bohatství. Ovšem nejvíce se věnoval otázce sovětské hrozby. Je na místě zmínit, že po válce nesmírně vzrostla autorita Sovětského svazu, který se rozhodující měrou zasloužil o porážku Hitlera. Zajímavé je, že z východoevropských států vkládal největší naději z hlediska svobodného politického zřízení do Československa. Churchill se i po skončení války zasazoval o setrvání amerických vojsk v Evropě z důvodu projednání společné protisovětské taktiky. *„Sovětská hrozba nyní*

¹¹⁵MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 457.

*podle mého názoru nahradila hrozbu nacismu.*¹¹⁶ Žádal společnou ideologii proti Moskvě, která slovy Matějky¹¹⁷ usilovala o zbolševizování Evropy. Společnou řeč našel s americkým prezidentem Harry Trumanem, se kterým se chystal připravit protisovětskou koalici na záchranu evropské demokracie.

7.2 Válečný vůdce poražený vlastním národem

Zajímavý je fakt, že se Velká Británie během války výrazně posunula k levé části politického spektra. Jak zmiňuje Truchanovskij¹¹⁸, Britové si přáli spolupráci se Sovětským svazem a přestavbu svého vnitřního života podle demokratických zásad. Zároveň na konci roku 1942 vyšla takzvaná Beveridgova zpráva, která položila základy britského sociálního státu. Je na místě uvést, že Anglie byla po druhé světové válce hospodářsky vyčerpána a měla miliardové závazky zejména vůči Spojeným státům americkým. Dlužno dodat, že s koncem války vypršel Churchillovi mandát ministerského předsedy. Od posledních všeobecných voleb uplynulo již deset let. Dne 23. května 1945 na svou funkci Churchill rezignoval, což mělo za následek konec národní vlády, která pracovala pod jeho vedením v letech 1940-1945. Pozoruhodná je také skutečnost, že sám Churchill do voleb jít nechtěl. Jak zmiňuje Matějka¹¹⁹, Winston sice věřil ve svojí osobní popularitu, ale průzkumy veřejného mínění naznačovaly úpadek konzervativní strany. Navzdory svým pochybnostem rozpustil koaliční kabinet a vytvořil prozatimní vládu složenou výhradně z konzervativců, která měla zemi spravovat do parlamentních voleb. Konzervativní strana spoléhala na popularitu Churchilla. Jejich program požadoval silnou Anglii, rozvoj zemědělství, zachování cenové stability, boj s inflací a bytovou výstavbu. Labouristy vedl do voleb Clement Attlee a jejich program odpovídal slovy Matějky¹²⁰ lépe náladám pracujících. Slibovali politiku plánování a kontrolu nad hospodářstvím, zestátnění uhelného a energetického průmyslu, vnitrostátní dopravy, dále pak rozsáhlé sociální reformy v oblasti pojištění, zdravotnictví, vzdělání a zaměstnanosti. Churchillova kampaň se nesla v duchu protisocialistických projevů. Dokonce se dá hovořit o formě výhrůžek:

116Tamtéž., s. 459.

117Tamtéž.

118TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 344.

119MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 460.

120Tamtéž., s. 461.

„Když zvolíte socialisty, budete tu mít něco, co je velmi podobné nacismu a gestapu. Socialismus bude pro Anglii zkázou, znárodnění připraví hospodářskou katastrofu. Demokracii zardousí totalita.“¹²¹ V. Truchanovskij¹²² ve své práci připisuje tuto nešťastně vedenou kampaň špatným rádčům, Churchillově únavě a starostem o budoucí osud Evropy. Výsledek parlamentních voleb byl velké překvapení. Konzervativní strana v čele s Winstonem Churchillem utrpěla zdrcující porážku. Labouristé vyhráli na celé čáře, získali celkem 394 křesel, kdežto konzervativci pouze 212. Měli tedy pohodlnou většinu, aby mohli v budoucích pěti letech prosazovat své stranické zájmy. Dle mého názoru dalo britské obyvatelstvo jednoduše hlas té straně, která jim zaručí mír. Churchillova útočná politika jim ovšem blahobyt a mírové vztahy nezaručovala. Slovy Truchanovského¹²³, chtěl Churchill po válce dokončit své válečné dílo na východě porážkou socialismu v podobě Ruska. Pro Churchilla byl výsledek voleb nečekanou ránou. Německy píšící autor Sebastian Haffner komentoval Churchillův volební neúspěch slovy: „*Británie Churchilla potřebovala, aby vedl válku proti Německu. Přes veškerý obdiv a přes všechnu vděčnost za to, co ve válce proti Německu vykonal, však Británie nestála o jeho služby k rozpoutání války proti Sovětskému svazu.*“¹²⁴ Po volbách upadl Winston do velmi silné deprese. Četní kolegové a přátelé mu radili, aby odešel z parlamentu a věnoval se svým koníčkům, tj. literární činnosti a malování, ovšem jak uvádí Truchanovskij¹²⁵, není vyloučeno, že tyto rady byly přáním zbavit se Churchilla jako vůdce Konzervativní strany. Nicméně Churchillova tvrdohlavost a ambice získat zpět premiérské křeslo v dalším volebním období mu odchod z aktivní politiky znemožnily. V prvních poválečných volbách Velké Británie tedy převzal post ministerského předsedy labourista Clement Attlee.

7.2.1 Příčiny Winstonova volebního neúspěchu

Důvodů Churchillova volebního neúspěchu je několik. Konzervativci nezaručovali radikální sociální změny ve společnosti, jež si po válce přál prostý lid. Slovy Matějky¹²⁶ reprezentovala konzervativní strany strnulou politiku, která vedla k válce. Domnívám se,

121 Tamtéž., s. 462.

122 TRUCHANOVSKIJ, Vladimír Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 347.

123 Tamtéž.

124 HAFFNER, Sebastian. *Churchill*. Olomouc: Votobia, 1996. s. 136.

125 TRUCHANOVSKIJ, Vladimír Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 350.

126 MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 468.

že politická „poprava“ Winstona Churchilla byla způsobena tím, že Britové chtěli změnu. Požadovali určité uvolnění vnitropolitického života v Anglii, protože Churchill byl přes své demokratické cítění přece jenom příliš kategorickým a autoritativním premiérem. Britové se tedy obávali, že by ve svém způsobu vládnutí mohl pokračovat i po válce. I přes volební porážku ovšem zůstával největším žijícím politikem západního světa. Po volební blamáži vznikly u Churchilla existenční problémy spojené se ztrátou vládním příjmů. Díky svému literárnímu talentu dostával mnoho nabídek, zejména ze sféry publicistiky. Nicméně Winston nechtěl opustit pozici vůdce své strany, jelikož slovy Matějky¹²⁷ v koutku duše věřil, že se ještě jednou ve vši slávě vrátí. Truchanovskij¹²⁸ pokládal toto Winstonovo rozhodnutí setrvat aktivně v politice za nešťastné. Uvádí, že Churchill nebyl uzpůsoben pro mírový život. Matějka¹²⁹ i Truchanovskij se shodují v tom, že Churchill nerozuměl vnitřním problémům země, zvláště pak ekonomice. Jeho hlavní zájem směřoval k mezinárodním otázkám a válce. Můžeme tedy konstatovat fakt, že kdyby odešel z aktivní politiky po roce 1945 zůstal by jeho politický odkaz „neposkvrněný“.

7.2.2 *Fultonský projev a jeho důsledky v podobě tzv. studené války*

V prvních měsících po konci druhé světové války využíval Winston svou popularitu v cizích zemích a přijímal nejrůznější vyznamenání a mnohá města mu udělovaly čestná občanství a doktoráty (Brusel, Antverpy, Paříž). Mezi takové patřilo i udělení čestného doktorátu severoamerické koleje Westminster College ve Fultonu. Při této příležitosti pronesl v březnu 1946 za přítomnosti amerického prezidenta Harryho Trumana zásadní politickou řeč. Důležité je zdůraznit, že projev původně neměl mít „žádné *politické poslání ani status*.“¹³⁰ Nejednalo se ovšem o pouhý zdvořilostní děkovací projev, ale o naznačení budoucích problémů poválečného světa. V projevu byl zmíněn tzv. počátek studené války, tj. střet západních demokracií s totalitním Sovětským svazem. Součástí Churchillova projevu byla i slavná věta: „*Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona.*“¹³¹ Churchill jednoduše požadoval

127Tamtéž., s. 469.

128TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 350.

129MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 470.

130DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 168.

131Tamtéž.

silnou politickou ideologii proti expanzivnímu komunismu. Matějka¹³² upozorňuje na skutečnost, že byl projev dezinterpretován jako výraz oficiálního britského stanoviska, jako snaha o zapojení Spojených států do protibolševického společenství. V Anglii tato řeč rozpoutala protiruskou propagandu. Churchill se v následných letech zasazoval o koalici evropských států, které by kontrolovala instituce Evropské rady (kosmopolitní idea). Matějka¹³³ uvádí, že Churchill nedělil Evropu podle územních hranic, nýbrž podle idejí. K naplnění těchto představ mu posloužil také tzv. Marshallův plánⁱ, který byl vnímán jako nástroj ke stabilizaci západní Evropy.

7.2.3 *Poválečné stvoření světa*

V květnu roku 1948 založili delegáti západoevropských zemí tzv. Evropský výbor. Jednalo se o především o hospodářské komise, které měly připravovat budoucí integraci Evropy. Podle Matějky¹³⁴ je překvapivé, že jakmile měl být v těchto měsících Churchill zodpovědný za vedení britské mezinárodní politiky, zůstal stranou. Neustále objížděl západoevropská hlavní města a podporoval revoltní hnutí zaměřená proti režimům ve východní Evropě. Můžeme tedy říci, že se vměšoval do vnitřních záležitostí cizích zemí. V Matějkově¹³⁵ interpretaci můžeme poukázat na fakt, že Churchill chtěl řešit všechny mezinárodní konflikty pomocí vojenské síly. Do tohoto období taktéž spadá vytvoření Severoatlantického paktu, tj. euroatlantická vojenská organizace (NATO). Churchillova bezskrupulóznost ho vedla k myšlence přizvat do aliance i Frankovo „fašistické“ Španělsko. Dokonce požadoval v srpnu 1949 Evropské poradní shromáždění o obnovení silného Německa a jeho zapojení do západoevropské pospolitosti. V tomto momentu se již zcela zesměšnil a jeho aktivita v evropském hnutí značně polevila. Za vskutku zajímavý považuji fakt, že Churchillova podpora „evropské pospolitosti“ skočila vždy, když se měla angažovat samotná Anglie (např. export surovin do integrovaných zemí). V roce 1950, kdy se v Anglii konaly parlamentní volby, opět obracel svá vyjádření. Dříve nemožné dohody s Ruskem se mu „k jeho potřebě“ jevily jako reálné. V těchto měsících se jevil jako typický

132MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 474.

133Tamtéž., s. 477.

i Plán evropské poválečné obnovy přijatý americkým Kongresem 3. dubna 1948 s cílem opětovného nastartování hospodářského rozvoje v západní Evropě.

134Tamtéž., s. 479.

135Tamtéž.

oportunista. Říkal¹³⁶, že nyní už válka s Ruskem nehrozí, jelikož obě strany vlastní moderní zbraně, které by vyhladily lidskou rasu. Proč tak zásadní obrat v jeho myšlení? Ano, bylo před volbami a Churchill by určitě „obětoval“ své dřívější názory ve prospěch volebního vítězství. Zároveň ovšem vytušil, že Anglie jednoduše potřebovala silnou alianci se Spojenými státy, která by urychlila sjednocování Evropy. Jak trefně poznamenává Matějka¹³⁷, Churchill se ocitl na rozmezí zájmů Velké Británie a Evropy. Jako jeden z prvních politiků na základě svých zkušeností pochopil, co může socialistický režim znamenat pro evropské dějiny. Díky svým mnoha projevům si proto vysloužil přídomek „duchovní otec studené války.“

7.3 V čele opozice

Následující volby do Dolní sněmovny se v Británii konaly 23. února 1950. Churchill si již uvědomoval, že britský lid touží po míru a spolupráci se sovětským svazem. Chtěl přesvědčit voliče, že chce navázat běžné diplomatické vztahy mezi Velkou Británií a Sovětským svazem. Za tímto prohlášením se ovšem dle Truchanovského¹³⁸ ve skutečnosti skrývalo přání získat voliče na svojí stranu a přimět je, aby zapomněli na jeho projev v americkém Fultonu. Při nových volbách získali labouristé tři sta patnáct křesel a konzervativci dvě stě devadesát osm. To mělo za následek, že Attleeho vláda zůstala u moci, ovšem v Dolní sněmovně se opírala o neparnou většinu. Neměla proto silné postavení, takže bylo pravděpodobné, že se v nejbližší době budou volby opakovat. Po tomto opětovném volebním nezdaru se Churchill soustředil na cílené útoky proti labouristické vládě. Snažil se jí zdiskreditovat a urychlit tím vypsání nových voleb. Paradoxně nejvíce kritizoval politiku vyzbrojování. Truchanovskij¹³⁹ vidí příčinu úpadku labouristické strany v tom, že její politika s velkými armádními výdaji odporovala zájmům lidu, jelikož snižovala jeho životní úroveň. Nepříznivá situace v zemi přiměla labouristy k vypsání předčasných parlamentních voleb. Konzervativní strana ve volbách zvítězila, ovšem opět v nepatrné většině. Získala celkem tři sta dvacet jedna míst, labouristé dvě stě devadesát pět mandátů.

136Tamtéž., s. 480.

137Tamtéž., s. 481.

138TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 371.

139Tamtéž., s. 374.

7.3.1 *Ministerským předsedou v době míru*

Dne 26. října 1951 se stal Winston Churchill znovu předsedou britské vlády. Do vládní špičky nominoval „ostřílené mazáky“ konzervativní strany. Budoucí následovník Churchilla na postu premiéra Anthony Eden získal post ministra zahraničních věcí a Richard Butler byl jmenován ministrem financí. Sám Winston převzal funkci ministra obrany, tj. post kterému podléhaly ministři vojenského námořnictva, pozemních sil a letectva. Truchanovskij¹⁴⁰ ovšem dodává, že se Churchill této funkce brzy vzdal ze zdravotních důvodů. Je na místě zdůraznit, že v době získání premiérského mandátu bylo Churchillovi úctyhodných sedmdesát sedm let. Churchill i přes doléhající stáří a zdravotní problémy (v roce 1949 prodělal záchvat mrtvice a postupně ztrácel sluch) během tohoto volebního období obnovil přátelské vztahy s USA a zapojil se do vytváření „nové Evropy“. Vzhledem k prodělané mozkové příhodě již v parlamentu vystupoval s pro něj neobvyklým klidem a zdrženlivostí. Toto upozadění vysvětlují mnozí autoři skutečností, že zahraničně-politická činnost Clementa Attleeho plně odpovídala Churchillovým vlastním názorům. Jeho vláda jednoduše pokračovala v činnosti svých labouristických předchůdců, jelikož se ukázalo že jejich změny fungovaly dobře, takže je nějak zásadně neupravoval. Také zmírnil tempo znovuvyzbrojování, jelikož měl z vysokých armádních výdajů obavy ohledně hospodářského úpadku země. Ani vnitřní politika země nedosáhla zásadnějších koncepčních změn. Například sociální pojištění fungovalo v nezměněné podobě tak, jak ho vytvořila poválečná labouristická vláda. Důležité je také zmínit, že v tomto období se vnitropolitický život Velké Británie začal pomalu rozvolňovat. Truchanovskij¹⁴¹ k tomu dodává, že rozdíl mezi Konzervativní a Labouristickou stranou se v životě poválečné Británie zmenšoval.

¹⁴⁰Tamtéž., s. 375.

¹⁴¹Tamtéž., s. 377.

7.3.2 Zahraničně-politická činnost

„Když skončí válka obrů začnou války trpaslíků.“

Churchillovým hlavním zájmem ve funkci premiéra se vzhledem k množství mezinárodních konfliktů stala zahraniční politika. Především se snažil utužovat vztahy se Spojenými státy formou společného řešení problémů. Churchill hodně cestoval, v americkém Kongresu podpořil protičínskou politiku. Taktéž věnoval velkou pozornost výzkumům v oblasti atomové energie a následně předpovídal budoucí politickou hrozbu této zbraně. Dodejme, že Spojené státy deklarovali již v roce 1945 první úspěšnou zkoušku atomové bomby, Sovětský svaz v roce 1949 a Velká Británie až roku 1952. Můžeme tedy konstatovat, že „jaderný věk“ naprosto změnil mocenské poměry ve světě. Churchill tušil, jak uvádí Truchanovskij¹⁴², že pouhé vlastnictví atomové zbraně posílí pozici Velké Británie a zrovnoprávní její postavení se Spojenými státy. V roce 1952 řešil tzv. iránskou krizi, která vznikla znárodněním britsko-iránských naftových společností za podpory vlády Muhammada Mosaddeka. Churchill byl toho názoru, že je třeba koloniální panství v Asii a Africe (Malajsie, Keňa) udržet za pomoci vojenské síly. Nicméně v zemích, které byly pod britskou nadvládou vypukly občanské války a povstání, tudíž bylo jasné, že se jednotlivé státy osamostatní a Británie ztratí koloniální nadvládu. V roce 1953 udělila britská královna Alžběta II. Churchillovi nejvyšší britské vyznamenání, tzv. Podvazkový řád. Tímto byl Winston povýšen do rytířského stavu a získal právo užívat titulu „sir“.

7.3.3 Churchillův politický odkaz moderním dějinám

„Nectnost vlastní kapitalismu je nestejné sdílení božích darů; ctnost vlastní socialismu je stejné sdílení bídy.“

Poslední léta ve funkci ministerského předsedy se nesla ve znamení mdlého období. Jeho celoživotní přesvědčení, jehož základem byla likvidace socialistického systému byla již z jeho strany překonána. Roku 1953 zemřel Stalin a Churchill dle Matějky¹⁴³ předpokládal, že nastane v sovětské zahraniční politice radikální obrát. Nyní se již jako starý pán snažil prosadit mírovou dohodu ohledně soužití s Ruskem. Churchill ovšem viděl

¹⁴²Tamtéž., s. 379.

¹⁴³MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. Praha: Svoboda, 1968. s. 490.

ideu mírového soužití ve formě přerodu společenského a ekonomického systému systému v Sovětském svazu, aniž by byla použita vojenská síla. V roce 1952 uzavřely Velká Británie s dalšími evropskými mocnostmi smlouvy, kde se dohodnulo vytvoření západoněmeckých ozbrojených sil. V podstatě šlo o vytvoření evropské armády proti sovětskému bloku. To mělo za následek anulování britsko-sovětské smlouvy z roku 1942. V roce 1957 napsal: „*Byla vytvořena nová, netušená rovnováha sil, založená na vlastnictví prostředků k vzájemnému vyhlazení.*“¹⁴⁴ Winston slovy Truchanovského¹⁴⁵ jednoznačně přiznal, že kapitalismus není schopen zničit socialismus ozbrojenou silou a pokud se o to Británie pokusí, bude v jaderné válce zničena jako první. Churchill byl navíc už velmi starý, v listopadu 1954 oslavil osmdesáté narozeniny. Zajímavé je, že při gratulacích byl uctíván jako největší britský politik.

7.4 Zhodnocení daného období

Poválečné období jsem zpracovával především za pomoci publikací V. G. Truchanovského a J. Matějky. Churchill je v interpretaci ruského autora charakterizován jako člověk s geniálním nadáním, vynikajícími rozumovými schopnostmi a neobyčejně energetický pán. Autor dává Churchillovi nálepku zatvrzelého antikomunisty, předního stoupence imperialistické politiky a zejména také jako ideologa studené války. Velká pozornost je věnována Churchillovi ve funkci vůdce Konzervativní strany, ale především jeho dvěma premiérským mandátům, které ho patrně nejvíce mezinárodně proslavily. Truchanovskij také v tomto směru uvádí, že nejlepší dobou Churchilla jako státníka byla doba, kdy šel s britským lidem a usiloval o světový mír. Mimo samotných životopisných faktů kniha také zachycuje Churchillovy kroky v souvislostech se závažnými událostmi celosvětového významu. Hodně o jeho politice ovšem vypovídá fakt, že v prvních poválečných volbách utrpěl drtivou porážku. Po tomto nezdaru se znovu vrhl do svého oblíbeného tažení proti Východu. Zejména to platí o jeho projevu v americkém Fultonu, kterým fakticky oznámil počátek tzv. „studené války.“ Za vskutku zajímavý považuji fakt, že chtěl ihned po válce znovuvybrojit německá vojska a společně udeřit proti spojenecké Sovětské armádě s cílem vypudit je z osvobozené Evropy. Když ale bylo jasné, že toho není Západ schopen, stal se stoupen-

144TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. Praha: Svoboda: 1986. s. 381.

145Tamtéž., s. 383.

7 POVÁLEČNÝ VŮDCE OPOZICE

cem mírového uspořádání. Kuriózně právě tento obrat mu v roce 1951 pomohl k návratu do křesla premiéra. Churchill navázal na své předválečné návrhy na vytvoření Spojených států evropských. Jeho myšlenky sice nebyly plně realizovány, ale i tak se stal jedním z otců evropské integrace.

8 POSLEDNÍ LÉTA CHURCHILLOVA ŽIVOTA

Poslední kapitola bakalářské práce je zaměřena na sklonek Churchillovy aktivní politické kariéry. Je zde uvedeno jeho opětovné zvolení do parlamentu, nicméně již pouze v symbolické podobě, jelikož v necelých devadesáti letech trpěl mnoha zdravotními potížemi. Závěrečná subkapitola je zaměřena na Churchillovy poslední měsíce života a následný státní pohřeb.

8.1 Konec aktivní politické kariéry

Když dne 5. dubna 1955 sir Winston Churchill odstoupil z funkce premiéra, skončila tím jeho ministerská kariéra započatá v prosinci 1905, kdy byl jmenován náměstkem ministra pro kolonie. Během tohoto půl století si prošel desítkami různých nejvyšších míst ve vládě a v národní obraně. Nicméně i po své rezignaci nepovažoval svou politickou aktivitu za ukončenou. Prohlásil, že má v úmyslu znovu se zúčastnit všeobecných voleb jako kandidát za svůj volební obvod Woodford. Po definitivním oznámení abdikace se britské politické elity předstihovali v poklonách. Jeho poválečný nástupce v ministerském křesle labourista Clement Attlee komentoval rezignaci slovy: „*Dal této zemi vedení, když to nejvíce potřebovala, a pro historii jeho jméno zůstane trvale jménem jednoho z největších ze všech premiérů.*“¹⁴⁶ Další labouristická špička lord William Jowitt hodnotil Churchillův politický testament takto: „*Tento člověk nemá v sobě rovného předchůdce. Nikdo jiný neusiloval s takovou neústupností, aby byly prosazeny pravda a spravedlnost, a v dlouhé řadě státníků nikdo nesloužil tak bezvýhradně nejen své zemi, ale celému svobodnému světu.*“¹⁴⁷ Po Churchillově odstoupení se úřadu premiéra se sídlem v Downing Street 10 ujal konzervativec Anthony Eden, kterého Churchill na tuto funkci připravoval. Již před druhou světovou válkou spolu Eden a Churchill úzce politicky sympatizovali v kritice Chamberlainovy appeasementové politiky. Zajímavé je, že jakmile Eden jmenoval novou vládu, oznámil svůj záměr vypsat všeobecné volby, aby se všichni občané mohli vy-

146THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha: Vladimír Kořínek, 2006. s. 371.

147Tamtéž.

jádrít k personálním změnám ve vládě. Z hospodářského hlediska země prosperovala, bylo oznámeno snížení daní pro všechny třídy a hlavní protivník konzervativců labouristická strana prodělávala slovy Thomsona¹⁴⁸ vnitřní krizi. Za těchto podmínek získali konzervativci ve volbách jasné vítězství. Churchill byl opět zvolen svými woodfordskými voliči. Nicméně už nezasahoval do činností svých nástupců. Za tento zdrženlivý postoj si vysloužil uznání staršího světového státníka. 3. října t. r. mu byla udělena tzv. „cena svobody“ za oddanost svobodě a boji proti tyranii. Během svého dlouhého života získal mnoho čestných doktorátů, řádů a vyznamenání, čestná občanství ale zejména získával válečná vyznamenání (viz příloha č. 2).

8.2 Prostý občan v penzi

Sklonek života představoval pro Churchilla stálý problém se zdravím. Churchill trávil hodně času na svém venkovském sídle v Chartwellu na jihu Francie. V pozdním věku se díky synově intervenci seznámil s řeckým multimilionářem Aristotelem Onassisem, který Churchillovi dopřával pobyty v luxusních vilách a na jachtách. V zimě pak navštěvoval místa s teplejším podnebím (především Středozeří). Churchillova poslední návštěva parlamentu se uskutečnila 27. července 1964. Následující den ho navštívila delegace vedoucích představitelů všech politických stran a předala mu slavnostní rezoluci, v níž Churchillovi děkovali za služby, které prokázal parlamentu, národu a světové politice. Po odchodu z aktivní politiky hodně cestoval a setkával se s významnými osobnostmi světové politiky (Eisenhower, de Gaulle, apod.). Ve zkratce lze říci, že se stal prostým občanem v penzi. Dožil se mnoha uznání jako nejvýznamější občan světa a byl uctíván ve všech svobodných zemích. Vrcholné ocenění se Churchillovi dostalo v dubnu 1963, kdy mu americký kongres udělil čestné občanství Spojených států. Nutno také dodat, že dne 6. října 1953 mu byla udělena Nobelova cena za literaturu. Dne 30. listopadu 1964 se dožil devadesáti let. Jeho cesta na vrchol byla pokryta mnoha neúspěchy, nedůvěrou a nepřátelstvím. Ale navzdory všem dílčím nezdarům se mu podařilo nesmazatelně zapsat do historie.

148Tamtéž., s. 372.

8.3 Pocta celého světa

Winston Churchill zemřel po dlouhé nemoci 24. ledna 1965 ve věku nedožitých jednadevadesáti let. Jeho pohřeb byl prvním státním pohřbem, kterým byl vyznamenán nečlen královské rodiny. Poslední člen Dolní sněmovny, kterému se této pocty dostalo, byl v roce 1852 vévoda z Wellingtonu (vojevůdce z doby napoleonských válek). Delaforce¹⁴⁹ uvádí, že za tři dny prošlo okolo pietního místa, jež bylo umístěno v budově parlamentu celkem tři sta třicet tisíc lidí. Rakev s Churchillovým tělem byla zahalena britskou vlajkou. V den pohřbu 30. ledna byla cesta pohřebního průvodu lemována více než půlmilionovým davem a přes tři miliardy lidí po celém světě sledovali pohřeb na televizní obrazovce. Dlužno dodat, že se pietní akt stal přehlídkou světových politických osobností. Smuteční obřad se konal v katedrále sv. Pavla, kde bylo přítomno tři tisíce pět set lidí. Pohřbu se zúčastnila britská královna, členové královské rodiny, prezidenti, premiéři a další představitelé z více než sta zemí. Po státní oficialitě byly ostatky převezeny vlakem do Bladonu poblíž Blenheimu (lokomotiva nesla název Winston Churchill). Zde proběhl prostý soukromý obřad za účasti lady Churchillové a nejbližších příbuzných. Winston Churchill byl pohřben na hřbitově v Bladonu vedle svého otce, matky a bratra Jacka.

8.4 Zhodnocení daného období

V hodnocení tohoto období převládá u všech autorů široký konsenzus, tj. že skloněk Churchillovy politické kariéry byl svázán s neustálými problémy se zdravím. Právě kvůli těmto komplikacím se konzervativní strana rozhodla pro změnu jejich vůdce. Churchillova demise byla provázena všemi možnými poctami za přítomnosti královského páru, členů vládního kabinetu a četných vojenských velitelů z dob druhé světové války. Po jeho definitivním odchodu z aktivní politiky se britské impérium přetransformovalo v mnohem volnější společenství národů. Churchill jednoduše nebyl schopen těmto historickým procesům, které určovaly vývoj lidstva zabránit. Můžeme tedy konstatovat, že Winston Churchill ukončil svou politickou kariéru nezdarem v tzv. studené válce, která podlomila jeho autoritu v očích lidu.

¹⁴⁹DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. Praha: Brána, 2007. s. 184.

ZÁVĚR

V závěru své práce bych se chtěl nejprve blíže zaměřit na evaluaci jednotlivých churchillovských biografí a následně se pokusím zhodnotit Churchillovu osobnost ze subjektivního pohledu. Především jsem se zaměřil na zhodnocení kritických publikací, jelikož literatury, která glorifikuje Winstonovy činy je mnoho. Publikace britského autora Clivea Pontinga (1997) líčí Winstona Churchilla jako osobnost, která zastávala rasistické názory, nesnášela demokracii, nevěřila v sociální pokrok a dávala přednost vládě nepočetné aristokratické elity. Autor rovněž odhaluje, že byl Churchill značně neoblíben v řadách svých politických kolegů, kteří mu pro jeho sobectví a nedůslednost příliš nedůvěřovali. Taktéž jsou zde nastoleny zásadní otázky týkající se jeho kompetentnosti a kvalifikovanosti ohledně ministerských postů. Především co se týče úřadu ministra financí, kdy nechal razantně zhodnotit britskou libru, což zruinovalo britský export a ve svých důsledcích přispělo k pádu newyorské burzy v roce 1929. Zpochybňuje řadu zavedených názorů na Churchilla – obzvláště na jeho roli ve třicátých letech, kdy se stavěl proti politice appeasementu. Prozrazuje i řadu podrobností z Churchillova soukromého života – touhu po penězích, alkoholismus a problémy ve vztahu k manželce a rodině. Za překvapující zjištění považuji skutečnost, že autor věnoval z celkového počtu osmi set stran textu prvním dvaceti sedmi letům Churchillova soukromého i politického života pouze třicet šest stran. Přitom jak jsem zmínil v druhé kapitole práce, dětství a mládí výrazně formovalo Winstonovy životní osudy a poznamenalo jeho politickou dráhu. Biografie má nesporně přínos pro ty, kteří se zabývají druhou světovou válkou. Autor na základě velkého množství archivních materiálů mapuje úlohu válečného ministerského předsedy. Na rozdíl od ostatních zahraničních churchillovských studií je zde nezvykle velký prostor věnován Československu. Podrobně je zde mapován především Winstonův odpor k mnichovské dohodě z roku 1938. Celkový dojem z většího zájmu autora o Československo kazí pouze faktografické nepřesnosti. Pochybně vyznívají i revize Churchillova soukromého života. I přes svůj neoddiskutovatelný přínos je v knize řada omylů a ničím nepodložených autorových názorů, které budí dojem Pontingovi negativní zaujatosti vůči Churchillovi.

Pokud Martin Gilbert (2002) ve své oficiální publikaci výrazně glorifikoval Churchillův mýtus „o nadčlověku“, pak Ponting vyvolal extrém zcela opačný.

Některé novější publikace taktéž zpochybňují různé aspekty Churchillovy politické kariéry. K nejvýznamějším z těchto kritických hlasů patří biografie Henryho Pellinga (2006), který ve své knize činí Churchilla zodpovědným z neúspěchu operace v Dardanelách. Mezi stěžejní důvody uvádí: Churchill přeháněl význam námořní dělostřelby proti pevným bateriím, tím, že nevyčkal do doby, kdy bude k dispozici dostatečná vojenská síla; odmítl výhodu momentu překvapení a nedostatečně konzultoval situaci se svými odbornými poradci z válečného štábu. Taktéž je zde uvedeno, že v roce 1940 byl Churchill natolik zklamán úrovní spolupráce se Spojenými státy, že velvyslanectví ve Washingtonu používal jako politické odkladiště. Nejprve jej nabídnul svému dlouholetému příteli Lloydovi Georgeovi a poté lordu Halifaxovi, který byl Winstonův hlavní konkurent ve vedení konzervativní strany. Nicméně dovolím si tvrdit, že celá řada Churchillových politických omylů byla pouze daní, kterou bylo třeba zaplatit za to, jak dynamickým byl vůdcem a čeho všeho v politice dosáhl.

Práce německého autora Sebastianu Haffnera (1996) podává skutečně netradiční pohled na jednoho z největších politiků a státníků dvacátého století. Zatímco ostatní výše zmíněné biografie o Churchillovi byly spíše sumarizací nevšedních a velkých činů této postavy, Haffnerovo dílo má poněkud jiný charakter. Autor se snažil zachytit některé zásadní charakteristiky Winstonovy osobnosti, přičemž se zaměřil spíše na psychologické vykreslení jeho portrétu. Zajímavě působí myšlenkové konstrukce věnované komparaci Churchillovy a Hitlerovy mentality a způsobu jejich uvažování. Publikace je doplněna chronologickou tabulkou nejdůležitějších událostí Churchillova života, krátkým přehledem slavných výroků souvisejících s jeho osobou. Nicméně zde je škoda, že s výjimkou Charlese de Gaulle a Adolfa Hitlera pocházejí tyto projevy pouze z anglosaského politického světa. Zajímavé by bylo zaznamenat co řekli o Winstonovi například Stalin, F. Franco či J. B. Tito. Kromě faktografické přílohy obsahuje kniha i přehled Churchillových spisů, včetně jejich překladů do češtiny.

Období Churchillovy vlády v letech 1951-1955 podrobil pečlivému zkoumání V. G. Truchanovskij (1986), jehož práce se nezakládá na vládních či ministerských dokumentech, ale na vzpomínkách Churchillových kolegů a státních úředníků. Zabývá se otáz-

kou, jestli byl Churchill v tomto období stále ještě kompetentním předsedou vlády, jelikož trpěl na konci svého funkčního období senilitou. Churchillova politika v tomto období byla střídma, neobsahovala ani náznak snah zvrátit legislativu svých předchůdců. Na této vzrůstající prosperitě britského impéria se jistě také podepsala Stalinova smrt v roce 1953, která umožnila počítat s utlumováním zbrojního programu. Truchanovskij také viní Churchilla z nenávisti vůči socialismu a revolučnímu hnutí. Je všeobecně známo, že byl Churchill nejzatvrzelejším nepřítelem sociálního osvobození států. Když se v poválečné době ve východoevropských státech rozvinuly socialistické revoluce, Churchill požadoval, aby byly potlačeny ozbrojenou silou. Obdobné stanovisko zaujímal taktéž vůči britskému pracujícímu lidu, který po válce toužil po sociálním osvobození. Zajímavý je fakt, že si Winston vůbec nekladal otázku, zda-li jsou požadavky lidu oprávněné. Svůj plán na obnovu kapitalistického světa se snažil zrealizovat v roce 1946, kdy vystoupil s myšlenkou použití atomové zbraně k likvidaci socialistického zřízení v Rusku. Můžeme tedy konstatovat, že Truchanovského studie interpretuje Churchilla jako vytrvalého a bojovného nepřítele národů usilujících o své sociální a národní osvobození.

V závěru této kapitoly je na místě zmínit skutečnost, že žádná z nově vydaných prací, které se zabývají Churchillovým životem, podstatněji nepoškodila jeho renomé. Kniha Clivea Pontinga sice prohlašuje, že byl Churchill opilec, zbabělec a nepokrytý fašista, ovšem tato interpretace pravděpodobně nepřesvědčí. Spolu s léty uplývajícími od jeho narození roste uznání, kterého se dostává jeho lidskosti, čínorodosti, odvaze a boji za svobodu. Je jen málo lidí o kterých lze říci, že svým jednáním zásadním způsobem změnili běh dějin. Winston Churchill je nepochybně jedním z nich. Říká se, že skutečné osobnosti rozdělují lidi. Churchill rozhodně osobností byl, možná tou největší jakou dvacáté století mělo. Člověk nenáviděný, vzbuzující svým chováním odpor i pohrdání, ale zároveň mnohými obdivovaný. Osobnost na kterou snad ani nelze nahlížet bez pocitu jistých sympatií. Jméno Winstona Churchilla se stalo synonymem velkolepých politických úvah, myšlenek a předsevzetí. Naprostá důvěra ve své mimořádné schopnosti mu byla zcela vlastní. Churchill byl od mládí obdařen citem a představivostí o budoucích událostech. Řada vizí se neprosadila, ale ty podstatné předurčily další chod světových událostí a dějin. Churchill byl příkladem člověka vybaveného talentem, úsilím a pracovitostí dospět k předem stanovenému cíli. Prezentoval demokracii jako systém svobodně a zodpovědně

ZÁVĚR

smýšlejících občanů, kteří využívají svého talentu a schopností. Postoje a názory Winstona Churchilla patří mezi věčné, stálé a pevné hodnoty lidského úsilí. Patřil k nejvýznamnějším osobnostem dvacátého století, které si zaslouží být připomenuty pro kvality a životní postoje, které zásadně ovlivnily chod dějin. Domnívám se, že jméno Winston Churchill dokáže dodnes rozvířit vášnivou debatu mezi historiky, ale drtivá většina národa si vybaví odvážného muže s doutníkem mezi rty a vítězným gestem „V“, který nikomu nesliboval nic víc než „*krev, dřinu, pot a slzy*.“

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje:

- [1] BROŽ, Ivan. *Vůdcové: Winston Churchill, Josif V. Stalin, Franklin D. Roosevelt, Benito Mussolini, Harry Truman, Hideki Tódžo, Čankajšek, Adolf Hitler, Charles de Gaulle*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2001. 278 s. ISBN 80-7033-724-9.
- [2] BUDÍN, Stanislav. *Jistý pán z admirality*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1967. 203 s.
- [3] DELAFORCE, Patrick. *"Jen čtyři doutníky denně!"*. 1. vyd. Praha: Brána, 2007. 195 s. ISBN 978-80-7243-305-6.
- [4] GILBERT, Martin. *Churchill: [život]*. Přeložil Zdeněk Hron. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2002. 911 s. ISBN 80-7257-921-5.
- [5] GILBERT, Martin. *Churchillovo válečné vůdcovství: neustále dotírejte, sekýrujte a kousejte*. Přeložil Zdeněk Hron. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2004. 115 s. ISBN 80-7341-403-1.
- [6] HAFFNER, Sebastian. *Churchill*. Olomouc: Votobia, 1996. 170 s. ISBN 80-7198-072-2.
- [7] CHURCHILL, Winston, Sir. *Mé životní začátky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 346 s. ISBN 80-7106-150-6.
- [8] MATĚJKA, Jaroslav. *Život sira Winstona Churchilla*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1968. 556 s.
- [9] PELLING, Henry. *Winston Churchill*. 1. vyd. Český Těšín: Levné knihy Kma, 2006. 677 s. ISBN 80-7309-346-4.
- [10] PONTING, Clive. *Churchill*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 1997. 810 s. ISBN 80-86070-20-4.
- [11] RICHTER, Ota Hugo. *Winston S. Churchill: Voják - státník – člověk*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1946. 377 s.
- [12] ROBERTS, Andrew. *Hitler a Churchill: taje vůdcovství*. 1. vyd. Plzeň: Ševčík, 2005. 182 s. ISBN 80-7306-169-4.
- [13] ROSE, Norman. *Churchill: nepodajný život*. 1. vyd. Praha: Cesty, 1995. 374 s. ISBN 80-7181-035-5.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

[14] THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. 394 s. ISBN 80-903184-7-9.

[15] TRUCHANOVSKIJ, Vladimir Grigorjevič. *Winston Churchill*. 1. vyd. Praha: Svoboda: Naše vojsko, 1986. 419 s.

Časopisecké zdroje:

[16] DEYL, Daniel. Sir Winston Churchill: zachránce evropské demokracie. *Lidové noviny*, 1999, roč. 12, č. 275, s. 24. ISSN 0862-5921.

[17] DVOŘÁK, Václav. Sir Winston Churchill. *Anno Domini*, 1995, roč. 6, č. 1, s. 30-32. ISSN 0862-6952.

[18] GREGOROVIC, Miroslav. Netradiční portrét sira Winstona. *Lidové noviny*, 1996, roč. 9, č. 170, s. 10. ISSN 0862-5921.

[19] CHLUBNA, Jan. Churchill a druhá fronta. *Historický obzor*, 2003, roč. 14, č. 11/12, s. 242-250. ISSN 1210-6097.

[20] KOCOUREK, Milan. Sláva nebo ostuda. *Lidové noviny*, 1995, roč. 8, č. 103, s. 7. ISSN 0862-5921.

[21] KOSATÍK, Pavel. Winston Churchill. *Reflex*, 1996, roč. 7, č. 6, s. 46-49. ISSN 0862-6634.

[22] KVAČEK, Robert. Silný, smělý, nesnesitelný čili Winston Churchill. *Nové knihy*, 1996, roč. 36, č. 26, s. 1. ISSN 0322-922X.

[23] KVAČEK, Robert. Winston Churchill: Muž, který zachraňoval svět. *Mladý svět*, 1999, roč. 41, č. 26, s. 46-48. ISSN 0323-2042.

[24] MÁŠA, Pavel. Státník, umělec, Evropan a muž. *Lidové noviny*, 2003, roč. 16, č. 28, s. 14. ISSN 0862-5921.

[25] RYBÍN, Michal. Byl W. Churchill opravdu velkým státníkem. *Haló noviny*, 1998, roč. 8, č. 268, s. 44. ISSN 1210-1494.

[26] ŘEZANKOVÁ, Ivona. Churchill a strategická dilemata před světovými válkami. *Mezinárodní politika*, 2004, roč. 28, č. 4, s. 37-38. ISSN 0543-7962.

[27] SRB, Vladimír. Churchill. *Politologická revue*, 1998, roč. 4, č. 1, s. 124-126. ISSN 1211-0353.

[28] STŘÍBRNÝ, Zdeněk. Jejich nejskvělejší hodina. *Literární noviny*, 1993, roč. 4, č. 24, s. 12-13. ISSN 1210-0021.

Internetové zdroje:

- [29] Redakce ČT24. *Historický magazín: Winston Churchill* [online]. [cit. 2008-12-21]. Dostupné z: <<http://www.ct24.cz/textove-prepisy/historicky-magazin/39695-winston-churchill/>>.
- [30] Roman Joch. *Winston S. Churchill* [online]. [cit. 2005-02-11]. Dostupné z: <<http://www.obcinst.cz/cs/Winston-S-Churchill-Liberator-c755/>>.
- [31] *Winston Churchill: Bez vítězství není života!* [online]. [cit. 2007-09-04]. Dostupné z: <<http://www.dreamlife.cz/svet-uspesnych/media/winston-churchill-bez-vitezstvi-neni-zivota/article.html?id=364>>.
- [32] *Winston Churchill (30.11.1874-24.1.1965): Sir Winston* [online]. [cit. 2008-05-12]. Dostupné z: <<http://zivotopisyonline.cz/winston-churchill-30111874-2411965-sir-winston/>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Ministerští předsedové za života Winstona Churchilla.....	89
Příloha č. 2: Churchillovy řády a vyznamenání.....	91

SEZNAM ILUSTRACÍ

Ilustrace 1: Sedmiletý Winston (1881).....	93
Ilustrace 2: Winston z dob jeho docházky do školy v Brightonu (1882).....	93
Ilustrace 3: Winston ve škole v Harrow (1887).....	93
Ilustrace 4: Winston jako kadet na vojenské akademii v Sandhurstu (1893-1894).....	93
Ilustrace 5: Churchill ve vojenské uniformě (1895).....	94
Ilustrace 6: Churchill u 4. husarského pluku v indickém Bengaluru.....	94
Ilustrace 7: Winstonův otec Lord Randolph Churchill.....	94
Ilustrace 8: Winstonova matka Jeanette Churchillová.....	94
Ilustrace 9: Churchill na svém přednáškovém turné ve Spojených státech (1900).....	95
Ilustrace 10: Poslanec parlamentu za volební obvod Oldham (1904).....	95
Ilustrace 11: Snoubenci Winston Churchill a Clementine Hozierová.....	95
Ilustrace 12: Ministr obchodu Winston Churchill (vpravo) se svým dlouholetým politickým soputníkem Davidem Lloydem Georgem (1908).....	96
Ilustrace 13: Plukovník u 6. pluku Královských skotských střelců.....	96
Ilustrace 14: Ministr financí Winston Churchill odchází z Downing Street 11 (1925).....	96
Ilustrace 15: Ministr války při inspekci britských jednotek v Kolíně nad Rýnem (1919).....	96
Ilustrace 16: Churchill se vrací zpět do admirality (4. září 1939).....	97
Ilustrace 17: Sir Winston Churchill ve svém typickém cylindru.....	97
Ilustrace 18: Winston Churchill v období druhé světové války.....	97
Ilustrace 19: Premiér Spojeného království.....	97
Ilustrace 20: Britský válečný kabinet (1941). Sedící zleva: John Anderson, Winston Churchill, Clement Attlee, Anthony Eden. Stojící: Arthur Greenwood, Ernest Bevin, lord Beaverbrook, Kingsley Wood.....	98
Ilustrace 21: Churchill při návštěvě anglického přístavu Dover (1940).....	99
Ilustrace 22: Churchill při návštěvě výcvikových středisek v severovýchodní Anglii.....	99
Ilustrace 23: Churchill v kabinetní místnosti v Downing Street 10 před zahájením rozhlasového projevu v Den vítězství v Evropě (8. květen 1945).....	99
Ilustrace 24: Churchillovo gesto „V“ na znamení vítězství.....	100
Ilustrace 25: Winston ve své pracovně v Chartwellu.....	101
Ilustrace 26: Churchill, Roosevelt a Stalin na jaltské konferenci (1945).....	102
Ilustrace 27: Devadesátiletý Sir Winston na svatbě svého vnuka (1964).....	103
Ilustrace 28: V anglickém městě Windsor v hávu rytíře Podvazkového řádu (1954).....	103
Ilustrace 29: Churchill několik měsíců před smrtí.....	103
Ilustrace 30: Pamětní socha Winstona Churchilla v Londýně.....	104

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Ministerští předsedové za života Winstona Churchilla

Jméno	V úřadě	Politická příslušnost
Benjamin Disraeli , hrabě z Beaconsfieldu	1874-1880	konzervativec
William Ewart Gladstone	1880-1885	liberál
Robert Cecil , markýz ze Salisbury	1885-1886	konzervativec
William Ewart Gladstone	1886	liberál
Robert Cecil , markýz ze Salisbury	1886-1892	konzervativec
William Ewart Gladstone	1892-1894	liberál
Archibald Philip Primrose , hrabě z Rosebery	1894-1895	liberál
Robert Cecil , markýz ze Salisbury	1895-1902	konzervativec
Arthur James Balfour	1902-1905	konzervativec
sir Henry Cambell-Bannerman	1905-1908	liberál
Henry Herbert Asquith	1908-1916	liberál
David Lloyd George	1916-1922	liberál
Andrew Bonar Law	1922-1923	konzervativec
Stanley Baldwin	1923-1924	konzervativec
James Ramsey MacDonald	1924	labourista
Stanley Baldwin	1924-1929	konzervativec
James Ramsey MacDonald	1929-1935	labourista
Stanley Baldwin	1935-1937	konzervativec
Arthur Neville Chamberlain	1937-1940	konzervativec
Winston Churchill	1940-1945	konzervativec
Clement Attlee	1945-1951	labourista
Winston Churchill	1951-1955	konzervativec
sir Anthony Eden	1955-1957	konzervativec
Harold Macmillan	1957-1963	konzervativec

PŘÍLOHY

sir Alec Douglas-Home	1963-1964	konzervativec
Harold Wilson	1964-1970	labourista

Příloha č. 2 – Churchillovy řády a vyznamenání

Řády a vyznamenání	Rok udělení
Rytíř čestné legie	1923
Řád za zásluhy	1946
Rytíř nejvznešenějšího podvazkového řádu	1954
Indická medaile se stužkou Paňdžábské hranice 1897 - 1898	1898
Královnina súdánská medaile 1896 – 1898	1899
Královnina jihoafrická medaile 1899 – 1902 s následujícími stužkami: Diamond Hill, Johannesburg, Osvobození Ladysmithu, Oranžský svobodný stát, Tugela Heights a Kapská kolonie	1901
Korunovační medaile Jiřího V.	1911
Hvězda za léta 1914 – 1915	1919
Britská válečná medaile 1914 – 1918	1919
Medaile za vítězství	1920
Teritoriální vyznamenání	1924
Stříbrná jubilejní medaile Jiřího V.	1935
Korunovační medaile Jiřího VI.	1937
Hvězda za léta 1939 – 1945	1945
Africká hvězda	1945
Italská hvězda	1945
Francouzská a německá hvězda	1945
Medaile za obranu	1945
Válečná medaile 1939 - 1945	1946
Korunovační medaile Alžběty II.	1953
Kříž Řádu vojenských zásluh, Španělsko	1895
Medaile za kubánské tažení 1895 – 1898, Španělsko	1899
Chedívova súdánská medaile se stužkou Chartúm, Egypt	1899
Medaile za vynikající službu v armádě, Spojené státy	1919

PŘÍLOHY

Leopoldův řád s palmovou ratolestí (s velkou stuhou), Belgie	1945
Válečný kříž (s palmovou ratolestí), Belgie	1945
Vojenská medaile , Lucembursko	1945
Řád nizozemského lva (Velký rytířský kříž), Nizozemí	1946
Řád dubové koruny (Velký kříž), Lucembursko	1946
Vojenská medaile , Francie	1947
Válečný kříž (s palmovou ratolestí), Francie	1947
Královský norský řád sv. Olafa (Velký kříž s řetězem), Norsko	1948
Řád slona , Dánsko	1950
Řád osvobození , Francie	1958
Řád nepálské hvězdy (první třídy), Nepál	1961
Vysoký řád Sajjida Mohammeda bin Ali el Senussiho (s velkou šerpou), Libye	1962

Ilustrace 1: Sedmiletý Winston (1881)

Ilustrace 2: Winston z dob jeho docházky do školy v Brightonu (1882)

Ilustrace 3: Winston ve škole v Harrow (1887)

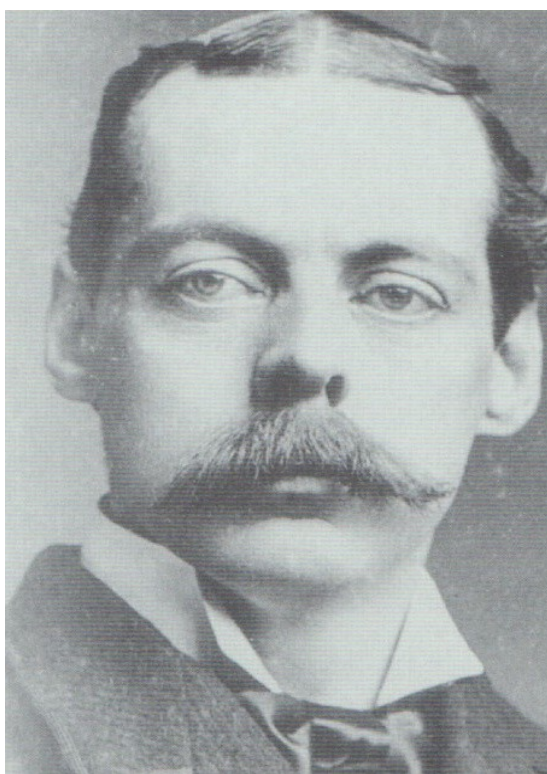
Ilustrace 4: Winston jako kadet na vojenské akademii v Sandhurstu (1893-1894)

Ilustrace 5: Churchill ve vojenské uniformě (1895)

Ilustrace 6: Churchill u 4. husarského pluku v indickém Bengalúru

Ilustrace 7: Winstonův otec Lord Randolph Churchill

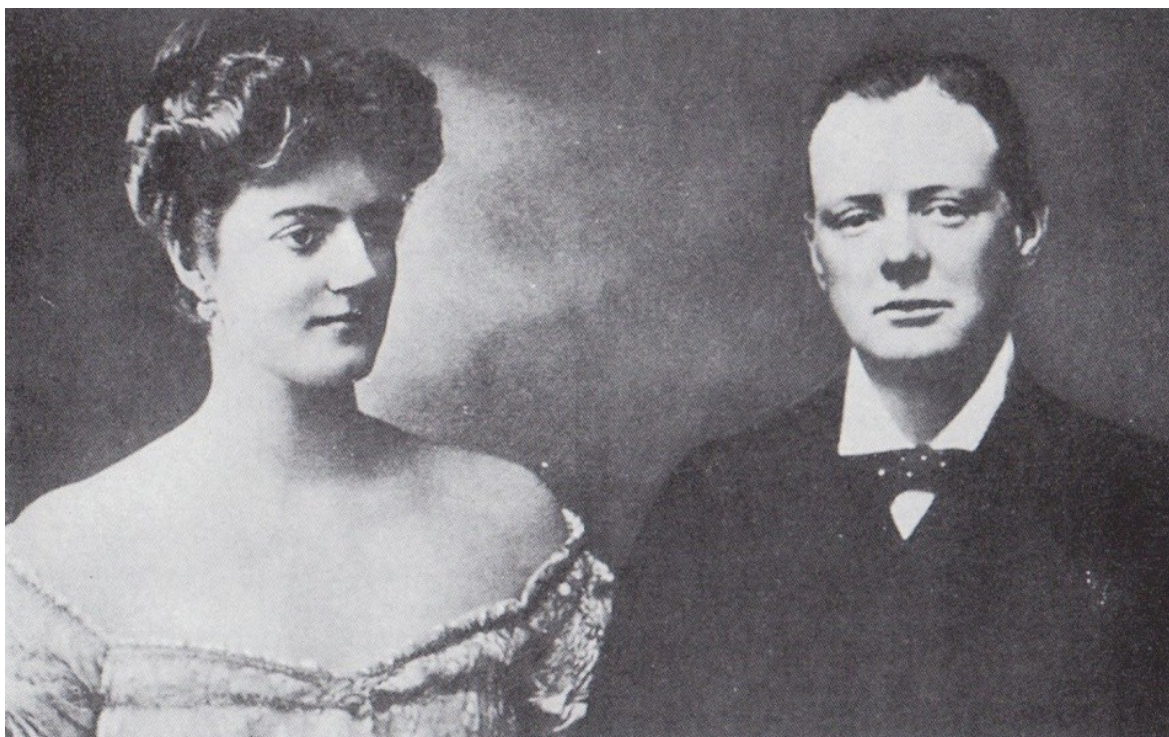
Ilustrace 8: Winstonova matka Jeanette Churchillová

Ilustrace 9: Churchill na svém přednáškovém turné ve Spojených státech (1900)

Ilustrace 10: Poslanec parlamentu za volební obvod Oldham (1904)

Ilustrace 11: Snoubenci Winston Churchill a Clementine Hozierová

Ilustrace 12: Ministr obchodu Winston Churchill (vpravo) se svým dlouholetým politickým soupeřem Davidem Lloydem Georgem (1908)

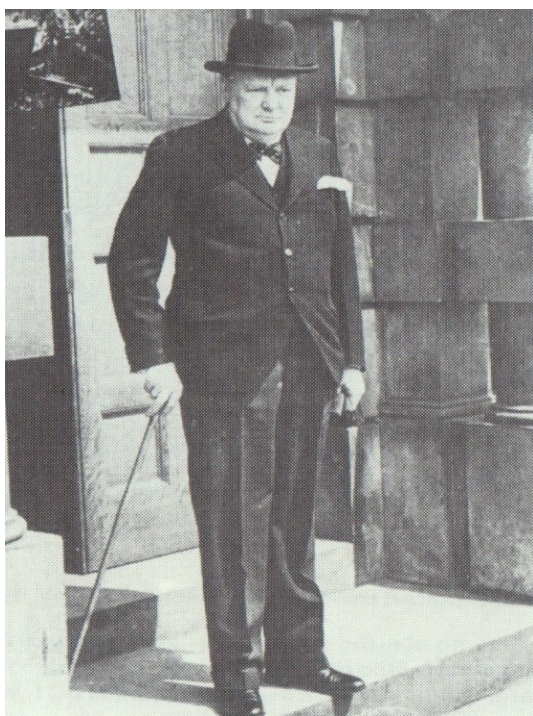
Ilustrace 13: Plukovník u 6. pluku Královských skotských střelců

Ilustrace 15: Ministr války při inspekci britských jednotek v Kolíně nad Rýnem (1919)

Ilustrace 14: Ministr financí Winston Churchill odchází z Downing Street 11 (1925)

Ilustrace 16: Churchill se vrací zpět do admirality (4. září 1939)

Ilustrace 17: Sir Winston Churchill ve svém typickém cylindru

Ilustrace 19: Premiér Spojeného království

Ilustrace 18: Winston Churchill v období druhé světové války

Ilustrace 20: Britský válečný kabinet (1941). Sedící zleva: John Anderson, Winston Churchill, Clement Attlee, Anthony Eden. Stojící: Arthur Greenwood, Ernest Bevin, lord Beaverbrook, Kingsley Wood.

Ilustrace 21: Churchill při návštěvě anglického přístavu Dover (1940)

Ilustrace 22: Churchill při návštěvě výcvikových středisek v severovýchodní Anglii

Ilustrace 23: Churchill v kabinetní místnosti v Downing Street 10 před zahájením rozhlasového projevu v Den vítězství v Evropě (8. květen 1945)

Ilustrace 24: Churchillovo gesto „V“ na znamení vítězství

Ilustrace 25: Winston ve své pracovně v Chartwellu

Ilustrace 26: Churchill, Roosevelt a Stalin na jaltské konferenci (1945)

Ilustrace 27: Devadesátiletý Sir Winston na svatbě svého vnuka (1964)

Ilustrace 28: V anglickém městě Windsor v hávu rytíře Podvazkového řádu (1954)

Ilustrace 29: Churchill několik měsíců před smrtí

Ilustrace 30: Pamětní socha Winstona Churchilla v Londýně